

Eurooppalaisen ammatillisen koulutuksen tuloksellisia käytäntöjä

Erityistä tukea tarvitsevien ja vammaisten opiskelijoiden osallistuminen ammatilliseen koulutukseen

Eurooppalaisen ammatillisen koulutuksen tuloksellisia käytäntöjä

**Erityistä tukea tarvitsevien ja vammaisten opiskelijoiden
osallistuminen ammatilliseen koulutukseen**

Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus on riippumaton ja hallinnollisesti itsenäinen organisaatio, joka saa taloudellista ja poliittista tukea jäsenmailtaan ja EU:n toimielimiltä (komissiolta ja parlamentilta).

Yksittäisten henkilöiden tässä asiakirjassa esittämät mielipiteet eivät välttämättä edusta Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskukseen, sen jäsenmaiden tai Euroopan komission virallisia näkemyksiä. Euroopan komissio ei ole vastuussa tämän julkaisun sisältämän aineiston käytöstä.

Toimittajat: Mary Kyriazopoulou ja Harald Weber, Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus.

Julkaisun lainaaminen on sallittua, kunhan lähde mainitaan selkeästi. Raportin suomenkieliseen versioon tulee viitata seuraavilla julkaisutiedoilla: Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus, 2013. *Eurooppalaisen ammatillisen koulutuksen tuloksellisia käytäntöjä – Erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden osallistuminen ammatilliseen koulutukseen (European Patterns of Successful Practice in Vocational Education and Training – Participation of Learners with SEN/Disabilities in VET)*. Odense, Tanska: European Agency for Development in Special Needs Education.

Kehittämiskeskukseen tarjoaman tiedon hyödyntämisen helpottamiseksi raportti on saatavana myös sähköisenä versiona täysin muokattavassa muodossa 22 kielellä. Julkaisun sähköiset versiot ovat saatavana kehittämiskeskuksen sivustosta osoitteesta:

www.european-agency.org

ISBN: 978-87-7110-446-2 (sähköinen)

ISBN: 978-87-7110-424-0 (painettu)

© European Agency for Development in Special Needs Education 2013

Sihteeristö
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C, Denmark
Puh.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brysselin toimisto
3, Avenue Palmerston
BE-1000 Brussels, Belgium
Puh.: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

Elinikäisen
oppimisen
toimintaohjelma

Julkaisu on rahoitettu Euroopan komission tuella. Tästä julkaisusta vastaa ainoastaan sen laatija, eikä komissio ole vastuussa siihen sisältyvien tietojen mahdollisesta käytöstä.

SISÄLLYS

1. ALKUSANAT	5
2. YHTEENVETO	7
3. JOHDANTO	9
4. HANKKEEN RAKENNE JA METODOLOGIA	11
Analyysin vaiheet.....	11
<i>Vaihe 1: Esimerkkien valinta</i>	11
<i>Vaihe 2: Opintokäynnit</i>	11
<i>Vaihe 3: Käytäntöjen analysointi</i>	12
Rajoitukset	14
5. ANALYYSI, TULOKSET JA SUOSITUKSET	17
5.1 Ammatillisten oppilaitosten johtamisen toimintamalli	20
5.1.1 <i>Ammatillisten oppilaitosten johtaminen</i>	20
5.1.2 <i>Monialaiset tiimit</i>	21
5.2 Ammatillisen koulutuksen toimintamalli.....	22
5.2.1 <i>Opiskelijälähtöisyys</i>	22
5.2.2 <i>Yksilölliset opinto-, oppimis-, koulutus- ja työelämään siirtymisen suunnitelmat</i>	24
5.2.3 <i>Opintojen keskeyttämisen ehkäisy</i>	25
5.2.4 <i>Opiskelijoiden taitojen ja työmarkkinoiden vaatimusten vastaavuus</i>	26
5.3 Oppimisen toimintamalli.....	27
5.3.1 <i>Keskittyminen opiskelijoiden kykyihin</i>	27
5.3.2 <i>Työmahdollisuuksien sekä opiskelijoiden yksilöllisten toiveiden ja odotusten vastaavuus</i>	29
5.3.3 <i>Yhteistyö paikallisten yritysten kanssa opiskelijoiden työharjoittelupaikkojen tai työpaikkojen varmistamiseksi</i>	30
5.4 Työmarkkinoiden toimintamalli.....	31
5.4.1 <i>Oppilaitosten ja paikallisten työnantajien tai yritysten välisten suhteiden lujittaminen luottamukseen ja hyviin kokemuksiin pohjautuvalla työharjoittelu- ja työpaikkayhteistyöllä</i>	31
5.4.2 <i>Opiskelijoiden ja työnantajien tukeminen koulutuksesta työelämään siirryttäessä</i>	32
5.4.3 <i>Opiskelijoiden pysyvää työllistymistä tukeva seuranta</i>	33
6. NÄKEMYKSIÄ	35
Näkemykset muista huomionarvoisista tekijöistä	35
Esiteksiä tulosten luokittelusta	37
Esiteksiä tulosten hyödyntämisestä	39
LIITE 1 LUETTELO HANKKEEN ASIAANTUNTIJOISTA	40
LIITE 2 LUETTELO PANOKSISTA, RAKENTEISTA JA PROSESSEISTA	42
LIITE 3 TIIVISTELMÄ NELJÄN ERI MALLIN TEKIJÖISTÄ	49

1. ALKUSANAT

Hankkeessa *Ammatillinen koulutus: erityisopetusta (ammattillinen koulutus)* koskevat linjaukset ja käytännöt tunnistettiin ja tarkasteltiin keskeisiä 14–25-vuotiaiden erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden ammatilliseen koulutukseen liittyviä tekijöitä ja etenkin heidän työllistymismahdollisuuksiaan. Erityisesti paneuduttiin kysymyksiin siitä, **mikä** erityistä tukea tarvitseville ja vammaisille järjestetyssä ammatillisessa koulutuksessa **toimii, miksi jokin tietty koulutus toimii ja miten se toimii.**

Hankkeessa oli mukana yli 50 asiantuntijaa 26 eri maasta: Alankomaista, Belgiasta, Espanjasta, Irlannista, Islannista, Itävallasta, Kyproksesta, Kreikasta, Latviasta, Liettuasta, Luxemburgista, Maltalta, Norjasta, Portugalista, Puolasta, Ranskasta, Ruotsista, Saksasta, Sloveniasta, Suomesta, Sveitsistä, Tanskasta, Tšekin tasavallasta, Unkarista, Virosta ja Yhdistyneestä kuningaskunnasta. Heidän asiantuntemuksensa ja osaamisensa antoivat merkittävän panoksen hanketapaamisten keskusteluihin ja pohdintoihin sekä menetelmien kehittämiseen ja keskeisten hanketulosten tuottamiseen. (Osallistujaluettelo on liitteessä 1.)

Hanketta tuki kehittämisskeskuksen edustajista muodostettu neuvonantajaryhmä. Hankkeen aikana kokoontui myös laajennettu neuvonantajaryhmä, johon kuului taloudellisen yhteistyö- ja kehittämisjärjestö OECD:n ja Euroopan ammatillisen koulutuksen kehittämisskeskuksen Cedefopin edustajia. Tällä pyrittiin varmistamaan hankkeen ja muiden saman alan eurooppalaisten ja maailmanlaajuisten aloitteiden yhdenmukaisuus.

Ammatillisen koulutuksen hankkeessa tuotettiin runsaasti aineistoa, joka on tarjolla hankkeen sivustossa osoitteessa: <http://www.european-agency.org/agency-projects/vocational-education-and-training>. Näitä aineistoja ovat mm.:

- **kirjallisuuskatsaus**, jossa luodaan hankkeen käsitejärjestelmä ja tarkastellaan kansainvälisiä tutkimuksia hankkeen teemoista
- **maaraportit**, jotka tarjoavat tietoa yleisestä ammatillisen koulutuksen järjestelmästä sekä erityistä tukea tarvitsevien ja vammaisten opiskelijoiden ammatillisesta koulutuksesta osallistujamaissa
- **yhteenvetoraportti** erityistä tukea tarvitsevien ja vammaisten opiskelijoiden ammatillisen koulutuksen linjauksista ja käytännöistä Euroopassa
- **raportit opintokäynneistä**, jotka sisältävät yksityiskohtaista tietoa ammatillisen koulutuksen järjestelmistä 28 maassa.

Näihin aineistoihin lukeutuu myös tämä ammatillisen koulutuksen eurooppalaisia käytäntöjä esittelevä raportti, joka on koottu hankkeessa laaditun, 28 eri maan ammatillisen koulutuksen järjestelmät kattavan analyysin pohjalta. Raportissa tunnistetaan onnistuneen ammatillisen koulutuksen yhteisiä piirteitä ja eroja ja annetaan suosituksia ammatillisen koulutuksen tiettyjen alueiden kehittämiseksi eri maissa. Raportin liitteenä on asiakirja, jossa kuvataan hankkeen opintokäynneiltä kerättyjen tietojen analysoinnissa ja ammatillisen koulutuksen järjestelmämallin kehittämisessä käytettyjä menetelmiä. Asiakirja on saatavissa hankkeen sivustosta.

Cor Meijer

Johtaja

Euroopan erityisopetuksen kehittämisskeskus

2. YHTEENVETO

Ammatillisen koulutuksen hankkeessa tarkasteltiin keskeisiä seikkoja koskien erityistä tukea tarvitsevien ja vammaisten opiskelijoiden ammatillista koulutusta ja erityisesti heidän työllistymismahdollisuuksiaan. Hankkeessa tarkasteltiin ammatillisen koulutuksen ohjelmien sisältöä painottaen koulutuksen tuottamia työmarkkinatuloksia.

Hankkeessa tehdyn analyysin perusteella voidaan todeta, että erityistä tukea tarvitsevien ja vammaisten opiskelijoiden ammatillisessa koulutuksessa ja työelämään siirtymisessä toimiviksi havaitut ratkaisut toimivat *kaikkien* opiskelijoiden kohdalla. Näin ollen hankkeen johtopäätöksiin perustuvia suosituksia voidaan soveltaa myös kaikkia opiskelijoita koskevassa ammatillisessa koulutuksessa ja työelämään siirtymisessä.

Suosituksilla pyritään kehittämään tiettyjen osa-alueiden ammatillista koulutusta. Näitä osa-alueita on neljä, ja niitä korostettiin useimmilla hankkeen havaintojen pohjana olleilla 28 opintokäynnillä. Hankkeessa näitä osa-alueita on kutsuttu *toimintamalleiksi*, ja niiden piiristä tunnistettiin seuraavat ammatillisen koulutuksen järjestelmien kehittämiskohteet:

Ammatillisten oppilaitosten johtamisen toimintamallit

- Ammatillisten oppilaitosten johdon tulee kehittää inklusiivisia linjauksia, joissa opiskelijoiden väliset erot nähdään tavanomaisena osana oppilaitoksen kulttuuria, sekä luoda motivoiva ja sitouttava ilmapiiri. Tehokas johtaminen edellyttää vastuiden jakamista sekä ylhäältä alas tapahtuvan johtamisen korvaamista tiimityöllä ja yhteistoiminnallisella ongelmanratkaisulla.
- Selkeästi roolitettujen monialaisten tiimien tulee omaksua tiimityöhön perustuva työskentelymalli sekä tehdä yhteistyötä tehokkaan sisäisen tietojenvaihdon (vertaisvalmennus, epäviralliset keskustelut, yhteistoiminnallinen ongelmanratkaisu jne.) ja muiden palvelujen kanssa tapahtuvan tehokkaan tietojenvaihdon pohjalta.

Ammatillisen koulutuksen toimintamallit

- Ammatillisen koulutuksen oppimisprosessissa suunnittelun, tavoitteiden asettamisen ja opetussuunnitelman laatimisen menetelmien on oltava opiskelijalähtöisiä, jotta opetussuunnitelma, opetusmenetelmät ja -materiaalit sekä arviointimenetelmät ja tavoitteet voidaan räätälöidä opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.
- Oppimisprosessin menetelmien tulee olla joustavia ja soveltua yksilöllisten suunnitelmien laatimiseen ja toteuttamiseen. Hyvä suunnitelma edellyttää monialaisten tiimien hyödyntämistä. Suunnitelman tulee olla helppokäyttöinen, jatkuvasti päivitettävä asiakirja. Opiskelijat otetaan mukaan yksilöllisen suunnitteluprosessin alusta alkaen, ja heitä kuunnellaan koko prosessin ajan.
- Ammatillisten oppilaitosten on pyrittävä ehkäisemään koulun keskeyttämistä tiiviissä yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa ja kehitettävä toimia, joilla koulutuksesta syrjäytyneille löydetään uusia vaihtoehtoja.
- Ammatillisen koulutuksen ohjelmia ja kursseja on arvioitava säännöllisesti sisäisesti (esim. vertaamalla niiden tuloksia uusimpiin työmarkkina-analyysihin) tai ulkoisesti (esim. kansallisten tahojen toteuttamat arvioinnit) nykyisiin ja tuleviin osaamistarpeisiin sopeutumista silmällä pitäen.

Oppimisen toimintamallit

- Henkilöstön on keskityttävä opiskelijoiden kykyihin ja nähtävä mahdollisuuksia haasteiden sijaan. Heidän tulee keskittyä opiskelijoiden kykyihin heidän puutteidensa sijaan ja auttaa kaikkia opiskelijoita luottamaan itseensä ja tuntemaan olonsa varmemmaksi.
- Ammatillinen koulutus ja siirtyminen avoimille työmarkkinoille eivät onnistu, jos opiskelijoiden yksilölliset toiveet ja odotukset jätetään huomiotta. Näitä toiveita ja odotuksia tulee kunnioittaa ja ne tulee ottaa huomioon siirtymäprosessin kaikissa vaiheissa.
- Ammatillisten oppilaitosten tulee kehittää kumppanuuksia ja verkostoitua paikallisten työnantajien kanssa, millä varmistetaan tiivis yhteistyö opiskelijoiden käytännön harjoittelun ohjaamisessa ja työpaikan löytämisessä opintojen jälkeen.

Työmarkkinoiden toimintamallit

- Ammatillisten oppilaitosten on luotava ja ylläpidettävä kestäviä yhteyksiä paikallisiin työnantajiin. Yhteydet perustuvat siihen, että yritykset voivat luottaa siihen, että ne saavat riittävästi tukea prosessin eri vaiheissa.
- Koulutuksesta työelämään siirtymistä tulee tukea riittävästi siirtymävaiheessa. Uraneuvojien on tiedotettava työllistymismahdollisuuksista opiskelijoille, tuettava heitä työnhaussa sekä tiedotettava ja tuettava työnantajia ja edistettävä osapuolten välistä yhteydenpitoa.
- Pätevää vastavalmistuneiden ja työnantajien seuranta tulee olla saatavissa niin pitkään kuin on tarpeen, jotta siirtymävaihe johtaisi pysyviin työpaikkoihin avoimilla työmarkkinoilla.

Hankkeessa laadittiin ammatillisen koulutuksen järjestelmämalli, joka perustuu opintokäytien tuloksiin ja jonka suosituksissa huomioidaan ammatillisen koulutuksen järjestelmien moninaisuus. Ammatillisen koulutuksen järjestelmämallin käyttö suositusten laatimisessa luo lisäarvoa:

- tuomalla esiin keskeiset asiaan vaikuttavat tekijät
- tuomalla esiin muutosten mahdolliset vaikutukset ammatillisen koulutuksen järjestelmän muihin osiin
- esittämällä mahdollisimman tehokkaita kohteita toimille.

Tämä ammatillisen koulutuksen malli perustuu analyysiin, jossa tarkasteltiin 28 tuloksellista käytäntöä 26 Euroopan eri maassa. Käytännöt valittiin hankkeen osallistujamaiden sopimien kriteerien mukaan. Pienet asiantuntijaryhmät kävivät kaikissa maissa ja haastattelivat paikallisia kumppaneita ja sidosryhmiä. Hankkeessa pyrittiin erityisesti nostamaan esiin erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden ammatillisessa koulutuksessa käytettyjen hyvien käytäntöjen yhtäläisyyksiä ja eroja. Opintokäynneillä tunnistettiin useita koulutuksen tuloksellisuutta tukevia tai haittaavia tekijöitä. Näistä tekijöistä seulottiin tärkeimmät ja niiden pohjalta laadittiin luettelo 68 menestystekijästä.

Kyproksessa marraskuussa 2012 pidetyssä hankekonferenssissa asiantuntijat keskustelivat näistä menestystekijöistä ja tarkastelivat niiden merkitystä ja keskinäisiä riippuvuuksia. Lisäksi analysoitiin sitä, *miksi* tietyt tekijät esiintyvät yhdessä ja mitä vaikutuksia tällä on hankkeen suosituksiin.

3. JOHDANTO

Tämä raportti esittelee erityistä tukea tarvitsevien ja vammaisten opiskelijoiden ammatillisen koulutuksen tuloksellisia toimintamalleja, jotka tunnistettiin hankeanalyysissä. Niiden pohjalta laadituilla suosituksilla pyritään kehittämään ammatillisen koulutuksen tiettyjä osa-alueita. Raportissa esitellään lyhyesti myös hankkeen puitekehys ja siinä tehtyjen analyysien eri vaiheet.

Kolmivuotinen (2010–2012) Ammatillinen koulutus: erityisopetuksen linjauksia ja käytäntöjä -hanke syntyi kehittämiskeskusten jäsenmaiden aloitteesta tarkastelemaan ammatillista koulutusta yksityiskohtaisesti sekä kansallisella että Euroopan tasolla.¹

Myös ministerineuvosto otti ammatillisen koulutuksen asialistalleen ja totesi, että kaikille kansalaisille tulee tarjota informaatioyhteiskunnan edellyttämät taidot kiinnittäen erityistä huomiota vammaisiin (Lissabonin Euroopan neuvosto, 2000; katso viite 2 alla). Tämän ansiosta monissa virallisissa asiakirjoissa² on nostettu esiin erityistä tukea tarvitsevien ja vammaisten opiskelijoiden ammatillinen koulutus.

Asiakirjojen pääviesti on:

- Ammatillisen koulutuksen tulisi olla yhdenvertaista ja tehokasta.
- Laadukkaan ammatillisen koulutuksen kehittäminen on ratkaisevan tärkeä ja olennainen osa Lissabonin strategiaa ja erityisesti sosiaalisen osallisuuden edistämistä.
- Ammatillinen koulutus tulee kohdentaa koko väestölle niin, että kehittämispotentiaalia omaaville opiskelijoille sekä niille, jotka ovat koulutuksellisesti epäedullisessa asemassa ja vaarassa jäädä työmarkkinoiden ulkopuolelle, kuten erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille, tarjotaan houkuttelevia ja haastavia oppimispolkuja.
- Vammaiset ovat tilastojen mukaan edelleen yliedustettuina työmarkkinoiden ulkopuolelle jäävien joukossa. Lisäksi oppimisvaikeuksista kärsivät ja kehitysvammaiset ovat vieläkin epätodennäköisemmin työssä kuin fyysisesti vammaiset.
- Vammaisten sulkeminen työmarkkinoiden ulkopuolelle on suuri huolenaihe yhtäläisten mahdollisuuksien kannalta. Maiden tulisi panostaa parempien tulosten saavuttamiseen muun muassa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kohdalla ja edistää yksilöllistä oppimista oikea-aikaisen tuen ja hyvin koordinoitujen palvelujen avulla, integroida palvelut yleisopetukseen ja varmistaa, että opiskelijat voivat edetä jatko-opintoihin.

---

¹ Hanke perustui kahden kehittämiskeskusten hankkeen tuloksiin: ”Siirtyminen koulusta työelämään” ja ”Yksilölliset siirtymäsuunnitelmat: Koulusta työelämään siirtymisen tukeminen” sekä muiden hankkeiden ja tutkimusten tuloksiin.

² Niihin lukeutuvat: Lissabonin Euroopan neuvosto, maaliskuu 2000, *Euroopan ammatillisen koulutuksen ministereiden julkilausuma*, marraskuu 2002, *Neuvoston ja jäsenvaltioiden hallitusten edustajien alustavat päätelmät*, lokakuu 2004, *Euroopan ammatillisen koulutuksen ministereiden tiedonanto*, joulukuu 2006, *Komission tiedonanto neuvostolle, Euroopan parlamentille, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle: Tietoa, luovuutta ja innovointia elinikäisen oppimisen ansiosta*, marraskuu 2007, ja *Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle: Uudet taidot uusia työpaikkoja varten – Työmarkkinoiden ja ammattitaitotarpeiden ennakoiminen ja yhteensovittaminen*, joulukuu 2008.

Hankkeen ja ammatillisen koulutuksen käytäntöjen analyysin tavoitteena oli tunnistaa ja tarkastella 14–25-vuotiaiden erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden ammatillisen koulutuksen ohjelmien tärkeimpiä piirteitä sekä heidän työllistymismahdollisuuksiaan. Erityisesti tarkasteltiin sitä, mikä erityistä tukea tarvitseville tai vammaisille opiskelijoille järjestetyssä ammatillisessa koulutuksessa toimii, mistä syystä ja miten. Hankkeessa tarkasteltiin ammatillisen koulutuksen ohjelmien sisältöä painottaen etenkin koulutuksen tuottamia työmarkkinatuloksia.

Raportin rakenne on seuraava: Alkusanojen, yhteenvedon ja johdannon jälkeen luvussa 4 kerrotaan ammatillisen koulutuksen käytäntöjen analyysin suunnittelusta ja metodologiasta, joiden avulla tavoitteisiin pyrittiin. Luvussa 5 esitellään analyysi ja tärkeimmät tulokset ja kuvaillaan neljää toimintamallia, jotka nousivat esiin opintokäynneillä sekä esitellään niistä laaditut suositukset. Luvussa 6 esitellään muita hankeanalyysin johtopäätöksiä. Luettelot opintokäynneillä tunnistetuista menestystekijöistä ja neljää eri tahoja koskevien toimintamallien menestystekijöistä löytyvät liitteistä 2 ja 3. Luettelon hankkeeseen osallistuneista asiantuntijoista on liitteessä 1.

4. HANKKEEN RAKENNE JA METODOLOGIA

Ammatillisen koulutuksen käytäntöjä 26 eri maassa tarkastelemaan hankkeeseen osallistuneet kehittämiskeskuksen jäsenmaat sopivat yhteisestä puitekehuksesta ja metodologiasta hankkeen menettelyjen ja tulosten analyysin validiteetin, homogeenisuuden ja toimivuuden varmistamiseksi. Hankkeeseen osallistuneet maat päättivät, että pienet asiantuntijaryhmät vierailisivat jokaisessa osallistujamaassa tarkastelemaan yksittäisiä esimerkkejä erityistä tukea tarvitseville ja vammaisille opiskelijoille järjestetystä ammatillisesta koulutuksesta ja analysoisivat kunkin opintokäynnin tuloksia.

Opintokäyntien ja loppuanalyysin tavoitteena oli tunnistaa ja tarkastella 14–25-vuotiaiden erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden ammatillisen koulutuksen tärkeimpiä piirteitä sekä heidän työllistymismahdollisuuksiaan. Sen lisäksi, että tavoitteena oli ymmärtää, **mikä toimii**, haluttiin myös lisää tietoa siitä, **miksi** ja **miten nämä ratkaisut toimivat**. Keskiössä olivat ammatillisen koulutuksen ohjelmien sisällöt, puitteet, joissa ohjelmat toimivat ja ammatillisen koulutuksen työmarkkinatulokset.

Analyyysin vaiheet

Vaihe 1: Esimerkkien valinta

Ensimmäisessä vaiheessa valittiin esimerkkejä tuloksekkaista kansallisista tai paikallisista erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden ammatillisen koulutuksen ohjelmista jokaisesta osallistujamaasta. Valinta perustui hankkeen alkutapaamisessa asiantuntijoiden esiin tuomiin erilaisiin tekijöihin, joihin lukeutui myös vaatimus siitä, että kaikkien esimerkkien tulisi edustaa *inklusiivista* lähestymistapaa erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden ammatilliseen koulutukseen.

Inklusiivisessa ammatillisessa koulutuksessa oli eroja osallistujamaiden välillä. Selvisi, että joissakin esimerkeissä oli kyse erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden erillisistä koulutusohjelmista. Sovittiin, että inklusioon keskittymisen lisäksi huomiota tuli kiinnittää myös ammatillisen koulutuksen ohjelmien tuloksiin eli siihen, miten hyvin opiskelijat työllistyvät avoimille työmarkkinoille. Tästä syystä mukaan otettiin myös joitakin erillisiä ohjelmia.

Vaihe 2: Opintokäynnit

Käytäntöjen analysoinnin tavoitteena oli tarkastella ammatillisen koulutuksen prosesseihin ja yksittäisten erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden oppimistuloksiin myönteisesti tai kielteisesti vaikuttavia tekijöitä. Tavoitteena oli tarkastella myös eri tekijöiden välisiä olennaisia mutta mahdollisesti keskenään ristiriitaisia tai toisensa pois sulkevia suhteita.

Marraskuun 2010 ja kesäkuun 2012 välillä tehtiin 28 opintokäyntiä³ etukäteen valittuihin ammatillista koulutusta antaviin kohteisiin. Opintokäyntejä tehneissä ryhmissä oli kahdesta kolmeen asiantuntijaa osallistujamaista, yksi kehittämiskeskuksen työntekijä ja paikallisen ammatillisen koulutuksen ohjelman kumppaneiden ja sidosryhmien edustajia.

Asiantuntijoiden tehtävänä oli perehtyä kuhunkin ammatillisen koulutuksen esimerkkitapaukseen ja tarkastella tekijöitä, jotka vaikuttavat koulutuksen järjestämiseen ja tuloksiin.

³ Yhdistyneessä kuningaskunnassa vierailtiin Englannissa, Pohjois-Irlannissa ja Walesissa.

Opintokäynnit koostuivat kolmesta keskenään yhtä tärkeästä ja toisistaan riippuvaisesta osasta:

1. Sidosryhmien tapaaminen

Tavoite: hankkeen esittely ja keskustelu ammatilliseen koulutukseen osallistuvien sidosryhmien kanssa eri näkökulmien saamiseksi esimerkiksi koulutuksen järjestäjiltä, rehtoreilta, opettajilta, kouluttajilta, muilta asiantuntijoilta, opiskelijoiden ja heidän perheidensä edustajilta, paikallisilta työnantajilta, rahoittajilta, paikallisten linjausten laatijoilta ja kansalaisjärjestöiltä.

2. Käynti ammatillisen koulutuksen järjestämispaiikassa

Tavoite: lisätietojen saaminen ammatillisen koulutuksen ohjelmasta ja työmarkkinatuloksista vierailemalla oppilaitoksessa, tarkastelemalla paikallista toimintaa ja keskustelemalla asiantuntijoiden ja opiskelijoiden kanssa. Tähän vaiheeseen sisältyivät myös käynnit paikallisissa yrityksissä sekä keskustelut työnantajien ja työharjoitteluaan suorittavien tai valmistumisen jälkeen työllistyneiden opiskelijoiden kanssa.

3. Havainnoista keskusteleminen ja yhteenvedon laatiminen asiantuntijatapaamisessa

Tavoite: keskustelu ammatillisen koulutuksen hankkeesta saaduista tiedoista, opintokäynneistä ja sidosryhmien tapaamisista.

Vaihe 3: Käytäntöjen analysointi

Viimeisessä vaiheessa tehtiin yhteismitallinen ja kattava analyysi kustakin opintokäynnistä ja tunnistettiin kyseisen Euroopan laajuisen tutkimuksen lisäarvotekijät. Kunkin opintokäynnin viimeinen päivä käytettiin kyseisen esimerkkitapausten analysointiin. Kaikkien 28 esimerkin tulokset käytiin läpi, jotta havaittaisiin yhtäläisyydet ja erot, jotka selittävät sen, miksi koulutus esimerkkikohteissa oli tuloksellista. Hankkeen asiantuntijoiden aiempien kokemusten ja kirjallisuustutkimusten perusteella oli jo tunnistettu lukuisia tekijöitä, jotka edistävät erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden tuloksellista ammatillista koulutusta. Kyseisiä 28 esimerkkitapausta olisi myös voitu verrata jo tunnistettuihin ”menestystekijöihin”. Asiantuntijat päättivät kuitenkin tehdä yksittäiset analyysit ilman valmista luetteloa mahdollisista menestystekijöistä. Sen sijaan aineistosta havaituista tekijöistä laadittiin uusi lista.

Opintokäyntejä tehneet tiimit tunnistivat lukuisia tekijöitä, jotka tukevat tai haittaavat koulutuksen tehoa. Iteratiivisen prosessin avulla tekijöistä seulottiin ja jalostettiin 68 menestystekijää.⁴ Jotkin näistä tekijöistä liittyivät moniin käyntikohteisiin eli niillä oli korkea frekvenssi. Nämä usein toistuvat tekijät ovat tyypillisiä monille kohteille huolimatta koulutusten erilaisista taloudellisista, poliittisista, kulttuurisista ja muista konteksteista. Siksi nämä tekijät olivat erityisen kiinnostavia jatkoanalyysikohteita laadittaessa monissa eri ympäristöissä käyttökelpoisia ja hyödyllisiä suosituksia. Liitteessä 2 on luettelo kaikista 68 menestystekijästä.

Kyproksessa marraskuussa 2012 pidetyssä ammatillisen koulutuksen konferenssissa asiantuntijat keskustelivat näistä tekijöistä ja nostivat esiin niiden tärkeyden ja keskinäiset yhteydet, joita selittäviä tekijöitä tunnistettiin ja dokumentoitiin työryhmissä.

---

⁴ Tarkka kuvaus metodologiasta ja välivaiheen tuloksista on saatavissa sähköisessä muodossa hankkeen sivustolla: <http://www.european-agency.org/agency-projects/vocational-education-and-training>

Kaikki hankkeessa tunnistetut tekijät oli havaittu jo aiemmissa tutkimuksissa sekä asiantuntijoiden omakohtaisina kokemuksina. Konferenssin tulokset viittasivat siihen, että kunkin yksittäisen tekijän tarkastelun sijaan hankkeessa tulisi tutkia sitä, miksi tietyt tekijät esiintyvät yhdessä ja mikä merkitys sillä on suositusten kannalta.

Havaittiin, että toisinaan yksilöt saavat ammatillisen koulutuksen tuottamaan tulosta vaikeista olosuhteista huolimatta, kun taas toisissa tapauksissa hyvissäkään olosuhteissa ammatillinen koulutus ei tuota niin hyviä tuloksia kuin voitaisiin odottaa. Lisäksi opintokäynneillä kerätyt tiedot osoittavat, että yksittäisillä pysyvillä parannuksilla (esimerkiksi työntajille annettava rahallinen tuki, kiintiöjärjestelmät, käytännön koulutukseen keskittyminen, ammatillisen koulutuksen laajennusohjelmat) on vain rajallinen vaikutus ammatillisen koulutuksen tuloksellisuuteen kokonaisuudessaan.

Näyttää siltä, että koulutusjärjestelmät yleensä ja ammatillinen koulutus erityisesti ovat rakenteeltaan monimutkaisia. Tätä monisäikeisyyttä tulee ymmärtää, jotta voidaan tehdä järkeenkäypiä päätelmiä ja laatia toimivia suosituksia.

Monimutkaiset järjestelmät, kuten ammatillinen koulutus, sisältävät useita toisiinsa vaikuttavia tekijöitä. Tässä tapauksessa niitä ovat sidosryhmät, kuten opetushenkilökunta, opiskelijat ja työntajat, organisaatiot, kuten oppilaitokset, yritykset ja resurssikeskukset ja toimet, kuten ohjaus, opetus ja opintojen keskeyttämisen ehkäisy.

Sen sijaan, että pyritään tunnistamaan kaikkien 28 ammatillisen koulutuksen järjestelmän kaikki elementit ja ymmärtämään, kuinka jokaisen järjestelmän elementit vaikuttavat toisiinsa, hankkeessa pyrittiin vähentämään monimutkaisuutta kahdella tavalla. Ensinnäkin lisäanalyysi laadittiin vain niistä tekijöistä, joita pidettiin tärkeinä ammatillisen koulutuksen esimerkkitapausten tuloksellisuuden kannalta. Toiseksi keskittymällä useissa tai kaikissa esimerkkitapauksissa esiintyneisiin tekijöihin hankkeessa ei jouduttu tarkastelemaan 28 eri koulutusjärjestelmää. Sen sijaan keskityttiin ammatillisen koulutuksen yhteisiin elementteihin. Niin kutsutut korkean frekvenssin menestystekijät täyttävät luonnollisestikin molemmat kriteerit: esiin tuodut tekijät ovat keskeisiä, ja niitä havaittiin useimmissa kohteissa. Kyseiset menestystekijät sisältävän ammatillisen koulutuksen mallin laatimiseksi oli määriteltävä, vaikuttavatko nämä tekijät toisiinsa ja jos vaikuttavat, niin miten. Kutakin menestystekijää verrattiin muihin tekijöihin tilastollisin menetelmin ja asiantuntijaryhmän tekemän arvioinnin avulla.

Hankkeen laajennettu neuvonantajaryhmä arvioi, vaikuttavatko yksittäiset menestystekijät toisiinsa ja jos vaikuttavat, onko vaikutus heikko, keskitasoa vai voimakas.

Tämän ryhmätyön tuloksena syntyi ammatillisen koulutuksen järjestelmämallin muodostavien tekijöiden verkko, joka heijastaa 28 käyntikohteen keskeisiä piirteitä. Malli on muunnettu diagrammin muotoon, ja se sisältää usein toistuvat menestystekijät, joiden väliset vaikutussuhteet on merkitty nuolilla. Diagrammi on monimutkainen, joten siitä esitellään luvussa 5 vain ne osat, joita tarvitaan päätelmien tekemiseen. Diagrammi on kokonaisuudessaan hankkeen metodologiaa käsittelevässä asiakirjassa.

Tätä ammatillisen koulutuksen järjestelmämallia on käytetty luvussa 5 esitettyjen hankkeen suositusten perustana. Ammatillisen koulutuksen järjestelmämallin osia on käytetty ensinnäkin mallin monimutkaisuuden karsimisessa ja toiseksi korvaamaan yksittäisiin tekijöihin perustuvia suosituksia sellaisilla suosituksilla, joissa huomioidaan mallin kunkin tekijän konteksti ja suhteet muihin tekijöihin.

Rajoitukset

Hankkeessa käytetty tutkimusmenetelmä saattaa painottaa tuloksia tavalla, joka edellyttää tarkempaa käsittelyä, jotta hankkeen tuloksia voi ymmärtää ja tulkita täsmällisemmin oikeassa kontekstissa.

Ensinnäkin hankkeen opintokäyntikohteiden isännät tiesivät etukäteen, että heidän kohteensa oli valittu hyväksi esimerkiksi. Tämän vuoksi opintokäynneillä pidetyt esitykset ja tarjotut ajatukset keskittyivät usein niihin asioihin, joita pidettiin jo etukäteen keskeisinä menestystekijöinä. Opintokäyntien kesto (keskimäärin noin 1,5–2 päivää) siirtymiseen (esim. ministeriöissä, oppilaitoksissa ja yrityksissä käynnit) asettivat rajoituksia sille, miten syvällisesti asioihin ehdittiin perehtyä. Joten vaikka hanke tarjoaa yleiskatsauksen onnistuneista ammatillisen koulutuksen käytännöistä Euroopassa, se ei pysty vastaamaan kaikkiin esiin nouseviin kysymyksiin.

Toiseksi opintokäynneillä keskityttiin ammatillisiin oppilaitoksiin ja ammatillisen koulutuksen ohjelmiin. Tämän vuoksi muut tekijät, kuten yksityiskohtaiset linjaukset tai taloudellinen tuki erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita rekrytoiville työnantajille, eivät olleet keskiössä ja näkyvät siksi heikommin menestystekijöiden joukossa. Kaikki osallistujat olivat yhtä mieltä näiden ja muidenkin asioiden tärkeydestä, mutta opintokäynneillä tuli olla tarkasti rajattu kohde, jotta rajallinen aika saatiin hyödynnettyä tehokkaasti.

Kuten edellisessä kappaleessa kuvattiin, muutamia muita erällä opintokäynneillä tunnistettuja tekijöitä ei otettu huomioon järjestelmämallin laatimisessa. Näiden tekijöiden huomiotta jättäminen oli tarpeen, jotta pystyttiin löytämään samankaltaisuuksia erilaisten esimerkkipuitteiden ja -ympäristöjen joukosta. Tämän poisjättämisen merkitystä täytyy käsitellä jatkossa. Asiantuntijoiden esiintuomista 68 tekijästä kukin on tärkeä sinällään eli sen merkitys kussakin kohteessa ei riippunut siitä, kuinka usein sitä kohdattiin muissa kohteissa. Keskittymällä tekijöihin, jotka esiintyvät vain suurimmassa osassa kohteista voitaisiin jättää huomiotta tekijöitä, jotka ovat ratkaisevan tärkeitä innovatiivisten menetelmien löytämiseksi mutta jotka eivät vielä ole laajalle levinneitä tai yleisiä ammatillisen koulutuksen käytäntöjä. Tämän vuoksi hankkeessa analysoitiin ja keskusteltiin myös tekijöistä, jotka eivät liittyneet aiemmin kuvattuun ammatillisen koulutuksen järjestelmämallin laatimiseen. Luvussa 6 kerrotaan näiden keskustelujen tuloksista ja tehdään lisää päätelmiä. Näitä päätelmiä on suositeltavaa tarkastella myös erityistä tukea tarvitseville tai vammaisille järjestetyn ammatillisen koulutuksen toteuttamisen tai ylläpitämisen näkökulmasta.

Tässä yhteydessä on tärkeää korostaa joidenkin maiden käyttämiä uusia menetelmiä eli resurssikeskuksia. Keskusten ansiosta erityistä tukea tarvitsevat tai vammaiset nuoret voivat elää hyvin inklusiivisesti, koska keskus tarjoaa tukea elämän kaikilla alueilla. Resurssikeskuksissa tuodaan yhteen lukuisia eri toimijoita, kuten opetus-, terveys- ja työministeriöt, paikallisviranomaiset, yritykset ja vanhempien järjestöt. Toimijoiden välille syntyy synergiaa koulutus-, työllisyys-, asumis- ja yhteiskunnallista osallisuutta koskevissa asioissa. Keskukset tarjoavat asiantuntijatukea, jonka avulla 16-vuotiaat ja sitä vanhemmat voivat siirtyä vähitellen yleisten palvelujen piiriin. Välittömän käytännön tuen lisäksi resurssikeskukset valtaistavat ja ovat tärkeässä osassa pohdittaessa muutoksia päätöksentekoon sopivista koulutusmahdollisuuksista ja työllistymisestä avoimille työmarkkinoille.

Toinen käsiteltävä asia liittyy analysointiprosessiin. Vaikka kaikki asiantuntijat (jotka edustivat sekä käytännön toimijoita että linjausten laatijoita) olivat mukana opintokäynneillä ja Kyproksen konferenssissa suoritettua tekijöiden validoinnissa,

ammattillisen koulutuksen järjestelmämallin laatiminen perustui pienemmän asiantuntijaryhmän työhön hankkeen laajennetussa neuvonantajaryhmässä. Järjestelmäsuunnittelua ja -analyysia koskevassa kirjallisuudessa suositellaan käytännön syistä, että sopimukseen pääsemiseksi työ kannattaa antaa pienemmälle ryhmälle, kunhan kaikki tärkeimmät näkökannat ovat edustettuina. Vaikka järjestelmämallia oli laatimassa pienempi ryhmä, työn tulokset lähetettiin kaikille asiantuntijoille lopullista hyväksyntää varten.

5. ANALYYSI, TULOKSET JA SUOSITUKSET

Ennen opintokäyntien tuloksiin perustuvan ammatillisen koulutuksen järjestelmämallin laatimista oli täydennettävä menestystekijöiden luetteloa, jossa oli siihen asti keskitytty ammatillisen koulutuksen rakenteisiin, toteutukseen ja prosesseihin. Monisyisen ammatillisen koulutuksen järjestelmämalli edellyttää järjestelmän kaikille osille keskeisen tavoitteen olemassaoloa. Tässä hankkeessa tämä tavoite on *erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden tuloksellinen ammatillinen koulutus ja siirtyminen avoimille työmarkkinoille*. Monet opintokäynneillä tunnistetuista menestystekijöistä edistävät suoraan tämän tavoitteen toteutumista. Käynneillä tunnistettiin myös muita ammatillisen koulutuksen tuloksiin liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat osaltaan päätavoitteen toteutumiseen. Jos yksikin näistä tekijöistä jää huomiotta, ammatillisen koulutuksen järjestelmän päätavoitetta on vaikea saavuttaa tai ylläpitää.

Hankkeen neuvonantajaryhmän keskustelujen pohjalta menestystekijöiden luetteloa täydennettiin seuraavilla tekijöillä (suluissa olevia kirjaimia käytetään viitteenä tämän luvun kaavioissa):

- (A) Opiskelijat luottavat kykyynsä selvitä haasteista.
- (B) Opiskelijoiden taidot vastaavat työmarkkinoiden vaatimuksia.
- (C) Työnantajat luottavat kykyynsä kohdata erityisen tuen tarpeesta tai vammaisuudesta johtuvia haasteita.
- (D) Työtä etsivälle opiskelijalle on omalla alueellaan tarjolla sopivaa työtä.
- (E) Työmahdollisuudet vastaavat opiskelijan toiveita ja odotuksia.
- (F) Erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden ammatillinen koulutus on tuloksellista ja johtaa onnistuneeseen siirtymiseen avoimille työmarkkinoille.

Hankkeen laajennettu neuvonantajaryhmä analysoi seuraavaksi kaikkien tekijöiden keskinäisiä riippuvuuksia. Analyysissä keskityttiin vain sellaisiin tekijöiden välisiin yhteyksiin, joista oli saatu riittävää näyttöä opintokäynneillä. Yhteydet tunnistettiin laskemalla kaikkien tekijöiden väliset korrelaatiot. Tekijöiden välisiä syy-seuraussuhteita kartoittamalla ryhmä laati monisyisen toisiinsa liittyvien tekijöiden verkon, joka kuvastaa, miten opintokäynneillä havaitut tuloksellisen ammatillisen koulutuksen esimerkit käytännössä toimivat.

Tekijät voidaan jakaa eri kategorioihin riippuvuussuhteittensa mukaan. Esimerkiksi tekijät, joihin vaikuttaa vain vähän muita tekijöitä, mutta jotka vaikuttavat useisiin muihin tekijöihin (*aktiiviset* tekijät), voivat vaikuttaa laajasti koko järjestelmään. Niitä pidetäänkin hyvänä pohjana ammatillisen koulutuksen järjestelmän muutoksille. Muihin tekijöihin vain vähän vaikuttavilla tekijöillä (*hitailta/sulautuvilla* tekijöillä) ei puolestaan ole juurikaan vaikutusta koko järjestelmän tasolla. Tällaisia tekijöitä ei voida pitää ensisijaisina lähtökohtina järjestelmän muuttamisessa, mutta niitä voidaan hyödyntää järjestelmän seurannassa kehittämällä mittareita niiden toteutumisen seurannalle. Näin järjestelmästä saatua lisätietoa voidaan käyttää apuna suositusten toimeenpanossa sekä parannusten tehostamisessa.

Ammatillisen koulutuksen järjestelmän eri sidosryhmille (esim. opiskelijat, opetushenkilökunta ja työnantajat) eniten merkitystä on luonnollisestikin heidän edustamaansa osa-alueeseen liittyvillä tekijöillä. Ammatillisen koulutuksen järjestelmämallissa ei toistaiseksi ole kuitenkaan eritelty sidosryhmien rooleja, joten

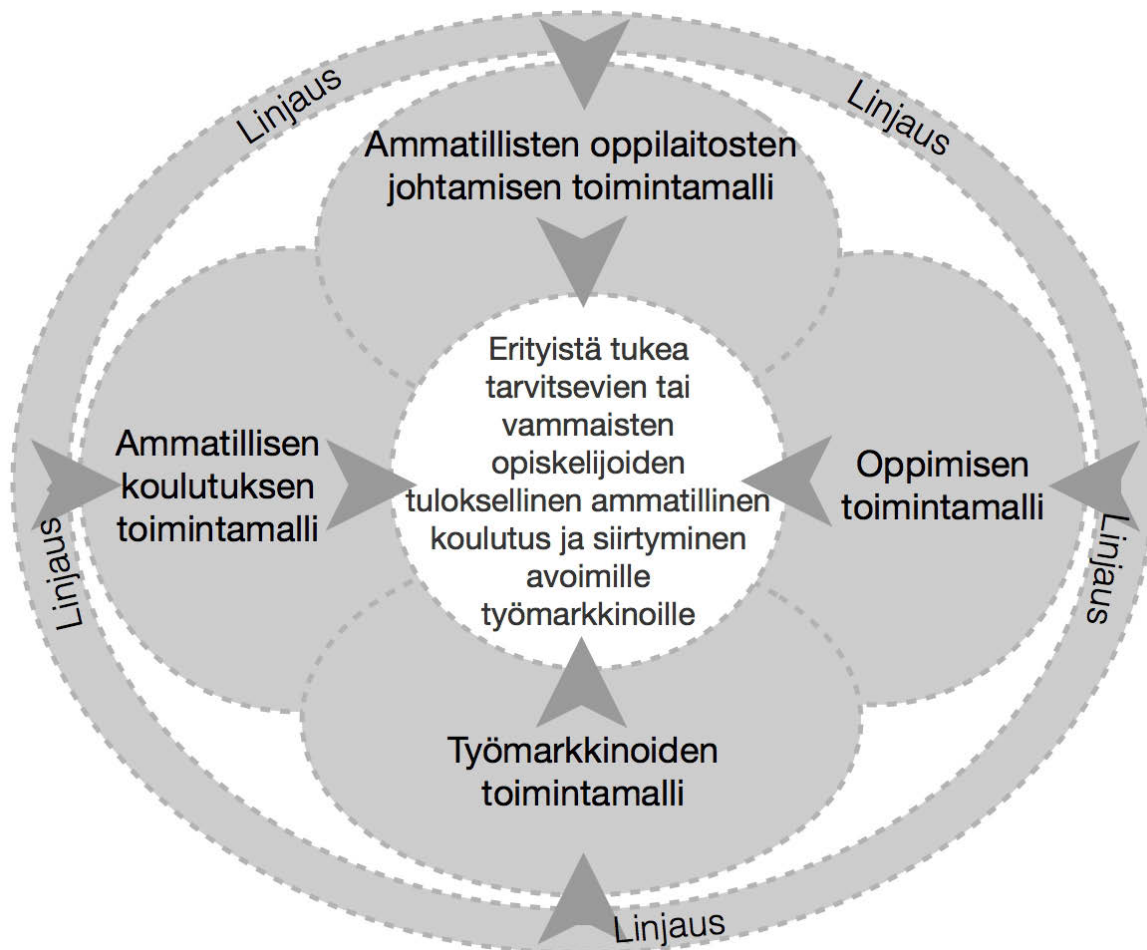

seuraavaksi järjestelmämalli jaetaan neljään osa-alueeseen seuraavien asianosaisten mukaan:

- ammatillisten oppilaitosten johto
- ammatillisten oppilaitosten henkilökunta
- opiskelijat
- nykyiset ja tulevat työnantajat tai työmarkkinoiden edustajat.

Järjestelmän jakaminen osa-alueisiin helpottaa myös kullekin osa-alueelle merkityksellisten tekijöiden välisten suhteiden tarkastelua. Nämä ammatillisen koulutuksen järjestelmämallin puolet edustavat myös opintokäynneillä toistuvasti esiin tulleita menestystekijöitä, joten niitä kutsutaan edempänä *toimintamalleiksi*. Liitteeseen 3 on koottu kuhunkin neljään toimintamalliin liittyvät tekijät.

On syytä huomioida, että samat tekijät voivat liittyä useisiin eri toimintamalleihin. Esimerkiksi ”monialaiset tiimit” liittyy ammatillisten oppilaitosten johtamiseen (koska tiimit ovat oppilaitosten johdon alaisia), ammatilliseen koulutukseen (koska jokainen tiimin jäsen vaikuttaa koulutusprosessiin omalla osaamisellaan) sekä opiskelijoihin (koska opiskelijat kohtaavat opintojensa aikana useita oppimisprosessin eri osa-alueista vastaavia henkilöitä).

Kaavio 1 Ammatillisen koulutuksen toimintamallit

Kaaviossa 1 nähdään neljän eri toimintamallin anti järjestelmän päätavoitteen saavuttamiseksi (erityistä tukea tarvitsevien ja vammaisten opiskelijoiden tuloksellinen

ammattillinen koulutus ja siirtyminen avoimille työmarkkinoille). Uloimmassa kehässä esitetyn linjausten tason vaikutukset voivat ulottua myös toimintamalliin. Linjauksia koskevissa suosituksissa onkin syytä varmistaa, että niiden vaikutukset yksittäisiin tekijöihin tukevat päätavoitteen toteutumista.

Analyysin viimeisen vaiheen tavoitteena on tunnistaa ne alueet, jotka tarvitsevat suosituksia ammatillisen koulutuksen järjestelmän toimivuuden tehostamiseksi. Nämä lisähuomioita kaipaavat alueet tuotiin esiin kunkin opintokäynnin päätteeksi järjestetyissä asiantuntijakeskusteluissa. Monilla 28 opintokäynnistä tunnistettiin seuraavat järjestelmämallin menestystekijöihin liittyvät kehittämiskohteet:

Ammatillisten oppilaitosten johtamisen toimintamalli

- Ammatillisten oppilaitosten johtaminen
- Monialaiset tiimit

Ammatillisen koulutuksen toimintamalli

- Opiskelijälähtöisyys
- Yksilölliset opinto-, oppimis-, koulutus- ja työelämään siirtymisen suunnitelmat
- Opintojen keskeyttämisen ehkäisy
- Opiskelijoiden taitojen ja työmarkkinoiden vaatimusten vastaavuus

Oppimisen toimintamalli

- Keskittyminen opiskelijoiden kykyihin
- Työmahdollisuuksien ja opiskelijoiden yksilöllisten toiveiden ja odotusten vastaavuus
- Yhteistyö paikallisten yritysten kanssa opiskelijoiden työharjoittelupaikkojen tai työpaikkojen varmistamiseksi

Työmarkkinoiden toimintamalli

- Oppilaitosten ja paikallisten työnantajien tai yritysten välisten suhteiden lujittaminen luottamukseen ja hyviin kokemuksiin pohjautuvalla työharjoittelu- ja työpaikkayhteistyöllä
- Opiskelijoiden ja työnantajien tukeminen koulutuksesta työelämään siirryttäessä
- Opiskelijoiden pysyvää työllistymistä tukeva seuranta.

Yllämainittuja kehityskohteita tarkastellaan lähemmin seuraavissa osioissa. Analyysissä keskitytään jokaiseen lisätarkastelua edellyttävään tekijään sekä kaikkiin muihin toimintamallin sisäisiin tekijöihin, jotka vaikuttavat tarkasteltavaan tekijään tai joihin se vaikuttaa. Tekijöiden väliset vaikutussuhteet on esitetty diagrammeissa.⁵ Analyysin perusteella jokaisesta tekijästä laaditaan suositus, joka edistää koko järjestelmän parantamista.⁶

Tekijöitä, jotka vaikuttavat voimakkaasti useisiin toisiin tekijöihin, kutsutaan *aktiivisiksi* tekijöiksi. Niitä koskevalla toimenpiteillä voidaan vaikuttaa tehokkaasti ja laajasti koko

⁵ Nuoli A:sta B:hen osoittaa, että A vaikuttaa B:hen. Lihavoitu nuoli merkitsee voimakasta vaikutusta.

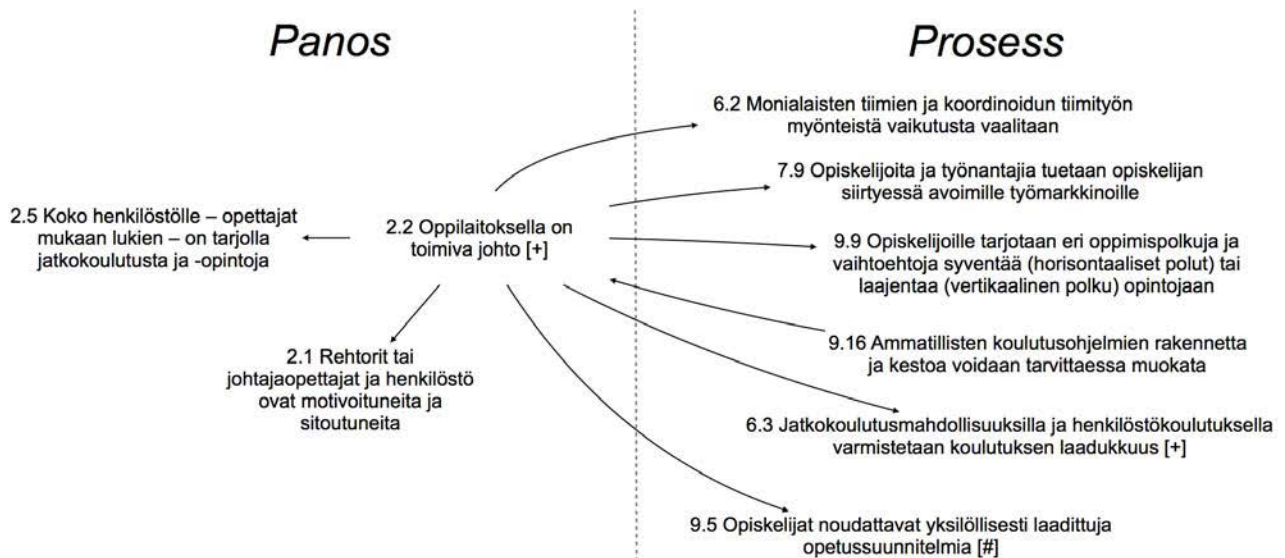
⁶ Lukijan avuksi kaikki tekijät merkitty numerolla tai kuviolla. Liitteessä 2 on luettelo sisältöön, rakenteisiin ja prosesseihin liittyvistä tekijöistä. Tuloksiin liittyvät lisätekijät on lueteltu luvussa 5.

järjestelmään. Kaavioissa aktiiviset tekijät on merkitty [+] -merkillä. Toiset tekijät puolestaan ovat vuorovaikutussuhteessa useisiin muihin tekijöihin. Tällaisia tekijöitä kutsutaan *kriittisiksi* tekijöiksi. Niitä kannattaa muuttaa vain varsin varoen, sillä muutoksilla voi olla sekä myönteisiä että kielteisiä seurauksia. Kriittiset tekijät on merkitty tässä luvussa tunnuksella [#].

5.1 Ammatillisten oppilaitosten johtamisen toimintamalli

5.1.1 Ammatillisten oppilaitosten johtaminen

Kaavio 2 Ammatillisten oppilaitosten johtaminen

Kuvaus

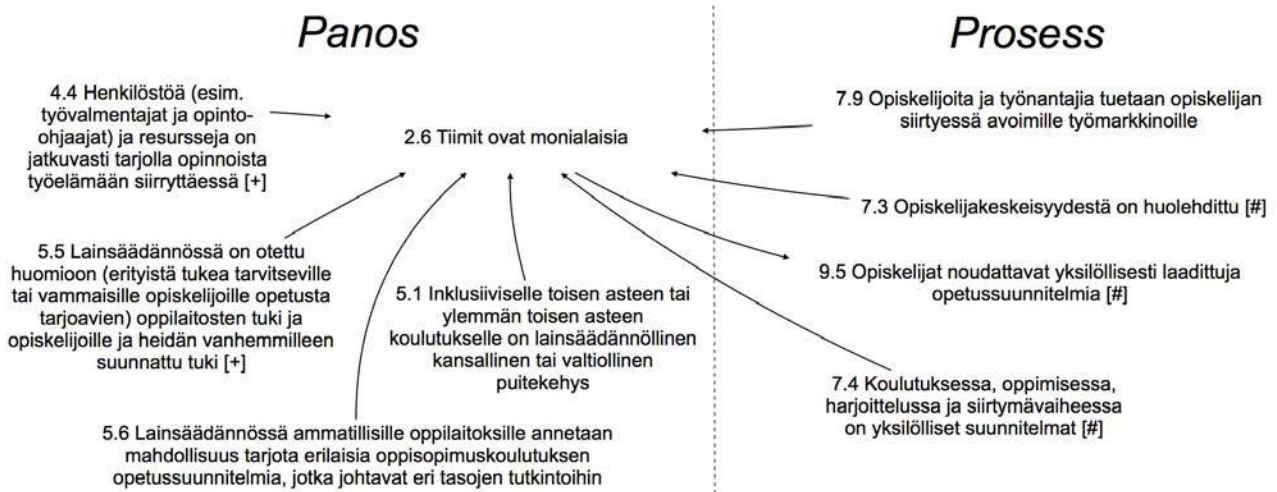
Tehokas johtaminen edellyttää oppilaitoksen johdolta ennakoitukykyä ja joustavuutta sekä tarvittaessa ammatillisen koulutuksen ohjelman rakenteiden ja keston mukauttamista opiskelijoiden tarpeisiin. Tehokas johtaminen tarkoittaa myös ammatillisen kehittämisen mahdollisuuksien tarjoamista koko henkilökunnalle, opettajat mukaan lukien, laadukkaan opetuksen varmistamiseksi. Hyvä johto osaa luoda henkilöstöä motivoivan ja sitouttavan ilmapiirin ja edistää yksilöllisten ja joustavien opintosuunnitelmien laatimista ja toteuttamista sekä mahdollistaa opinnoissa etenemisen eri muotoja, jotta opiskelijat voivat tarpeidensa mukaan laajentaa tai syventää oppimaansa (horisontaalisesti tai vertikaalisesti). Tehokkaalla johtamisella turvataan myös monialaisten tiimien ja koordinoitun yhteistyön avulla saavutetut myönteiset tulokset sekä varmistetaan opiskelijoiden ja työnantajien tukeminen avoimille työmarkkinoille siirryttäessä.

Suosituks

Ammatillisten oppilaitosten johdon tulee kehittää inklusiivisia linjauksia, joissa opiskelijoiden väliset erot nähdään normaalina osana oppilaitoksen kulttuuria, sekä luoda motivoiva ja sitouttava ilmapiiri. Tehokas johtaminen edellyttää vastuiden jakamista sekä ylhäältä alas tapahtuvan johtamisen korvaamista yhteistoiminnallisella ongelmanratkaisulla.

Oppilaitoksen tehokas johtaminen edellyttää johdolta kykyä ennakoida ja toimia riittävän joustavasti, jotta ammatillisen koulutuksen ohjelmien rakenteita ja kestoa voidaan muokata opiskelijoiden tarpeita vastaaviksi.

5.1.2 Monialaiset tiimit

Kaavio 3 Monialaiset tiimit

Kuvaus

Monialaisissa tiimeissä tulee olla riittävästi henkilöstöä (esim. työelämävalmentajia, uraohjaajia ja mentoreita) ja niille tulee osoittaa riittävästi resursseja. Monialaisia tiimejä tarvitaan yksilöllisten opinto-, -oppimis-, koulutus- ja työelämän siirtymisen suunnitelmien toteuttamiseen, opiskelijalähtöisten menetelmien turvaamiseen ja riittävän tuen takaamiseen opiskelijoille ja työnantajille opiskelijoiden siirtyessä vapaille työmarkkinoille. Tiimit voivat myös tukea yksilöllisten ja joustavien opetussuunnitelmien kehittämistä ja toteuttamista.

Monialaisten tiimien työ tulisi turvata kansallisella inklusiivista toisen asteen koulutusta ja oppilaitosten, vanhempien ja opiskelijoiden tukemista koskevalla lainsäädännöllä. Samoin lainsäädännöllä tulisi mahdollistaa ammatillisten oppilaitosten eri pätevytymistasoihin johtavat eritasoiset oppisopimuskoulutukset ja opetussuunnitelmat.

Suosituks

Selkeästi roolitettujen monialaisten tiimien tulee omaksua tiimityöhön perustuva työskentelymalli ja tehdä yhteistyötä tehokkaan sisäisen (vertaisvalmennus, epäviralliset keskustelut, yhteistoiminnallinen ongelmanratkaisu jne.) ja muiden palvelujen kanssa tapahtuvan tehokkaan tiedonvaihdon pohjalta.

Monialaisten tiimien jäsenillä on oltava riittävä osaaminen ja asiantuntemus yksilöllisten suunnitelmien kehittämiseksi, opiskelijalähtöisyyden turvaamiseksi sekä opiskelijoiden ja työnantajien tukemiseksi opiskelijoiden siirtyessä työelämään.

Tiimien työ on turvattava selkeällä kansallisella inklusiivista koulutusta koskevalla lainsäädännöllä koskien:

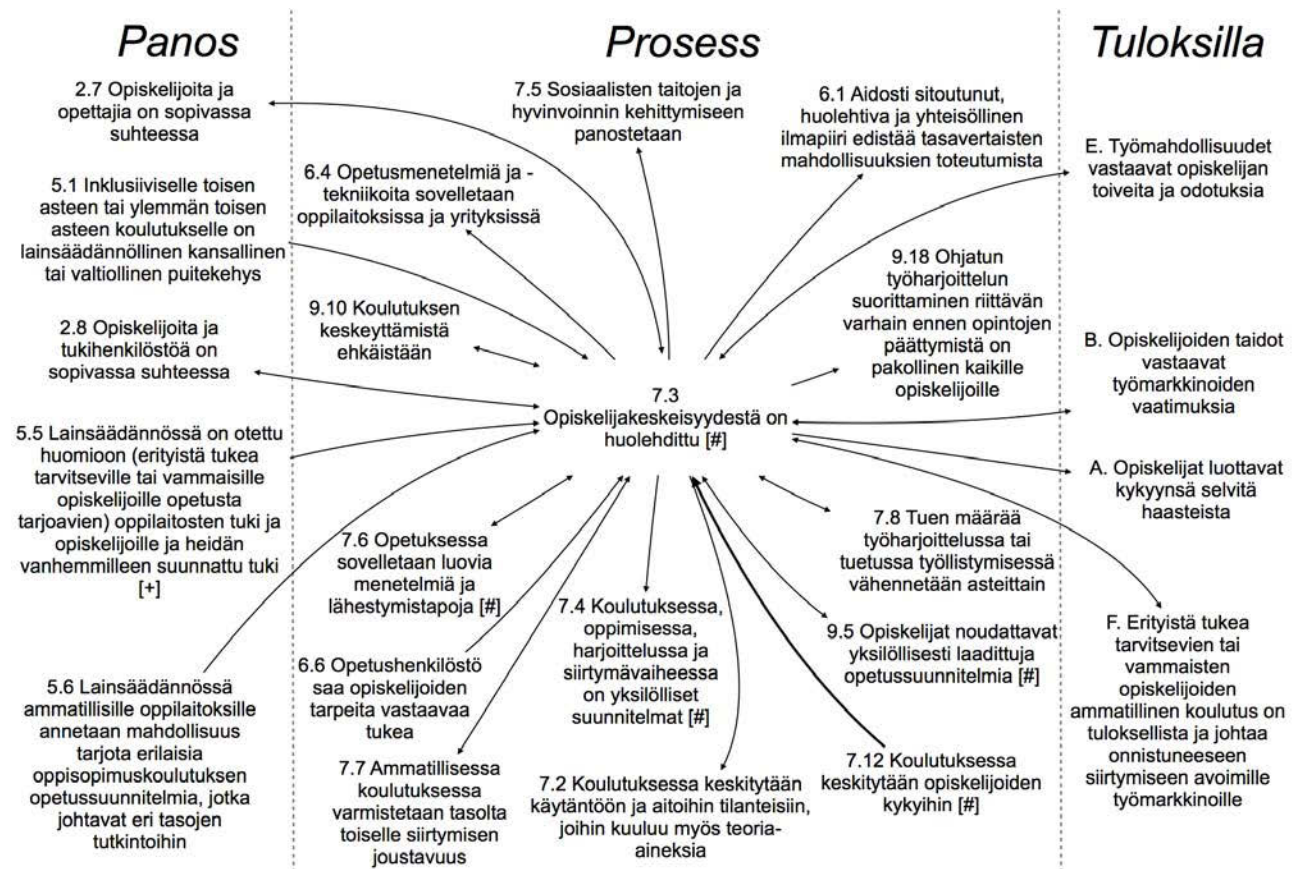
- inklusiivisen koulutuksen kansallisia tavoitteita
- vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden asianmukaista tukea ja opetusta
- vastuiden hajauttamista
- erilaisten oppisopimuskoulutusten joustavaa järjestämistä ja eritasoisten opetussuunnitelmien ja pätevytymistasojen tarjoamista sekä opiskelijalähtöisten menetelmien edistämistä.

5.2 Ammatillisen koulutuksen toimintamalli

5.2.1 Opiskelijälähtöisyys

Kaavio 4 Opiskelijälähtöiset menetelmät

Kuvaus

Ammatillisen koulutuksen opiskelijälähtöiset menetelmät on turvattava inklusiivista koulutusta koskevalla lainsäädännöllä, jolla taataan riittävä tuki oppilaitoksille, opiskelijoille ja heidän vanhemmilleen. Lainsäädännöllä tulee myös mahdollistaa ammatillisten oppilaitosten eri pätevytymistasoihin johtavat eritasoiset oppisopimuskoulutukset ja opetussuunnitelmat. Opetushenkilöstölle on tarjottava riittävästi tukea opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden huomioimiseksi ja opiskelijälähtöisten menetelmien toteuttamiseksi käytännön opetustyössä.

Opiskelijälähtöisiin menetelmiin vaikuttavat useat tekijät, mikä vaikuttaa edelleen moniin tekijöihin, esim.

- innovatiivisten opetusmenetelmien käyttö
- yksilöllisten ja joustavien opetussuunnitelmien toteuttaminen
- riittävä opetus- ja tukihenkilöstön määrä opiskelijoiden määrään nähden
- joustava ammatillisen koulutuksen tarjonta, jolla tuetaan opiskelijoiden edistymistä tasolta toiselle
- opintojen keskeyttämisen ehkäisy ja vähentäminen
- sitouttavan, välittävän ja yhteisöön kuulumisen tunnetta lujittavan ilmapiirin ylläpitäminen.

Opiskelijalähtöisillä menetelmillä tuetaan myös opiskelijoiden sosiaalisten taitojen kehittymistä, käytännönläheistä oppimista sekä opiskelijoiden kykyihin keskittyvää lähestymistapaa. Opiskelijalähtöisyys vaikuttaa myös pedagogisten menetelmien ja tekniikoiden soveltamiseen oppilaitoksissa ja yrityksissä sekä yksilöllisten suunnitelmien toteuttamiseen.

Opiskelijalähtöisyys vaikuttaa myös valmistumista edeltävään ohjattuun työharjoitteluun sekä tuettuun työllistymiseen, jossa tuen määrää vähitellen vähennetään. Ne siis lisäävät työmahdollisuuksien ja opiskelijoiden yksilöllisten toiveiden ja odotusten välistä korrelaatiota, samoin kuin työmarkkinoiden taitovaatimusten ja opiskelijoiden osaamisen välistä korrelaatiota. Opiskelijalähtöisillä menetelmillä edesautetaan myös opiskelijoiden luottamusta kykyihinsä selviytyä haasteista ja edistetään päätavoitetta eli vammaisten tai erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tuloksellista ammatillista koulutusta ja siirtymistä avoimille työmarkkinoille.

Suosituks

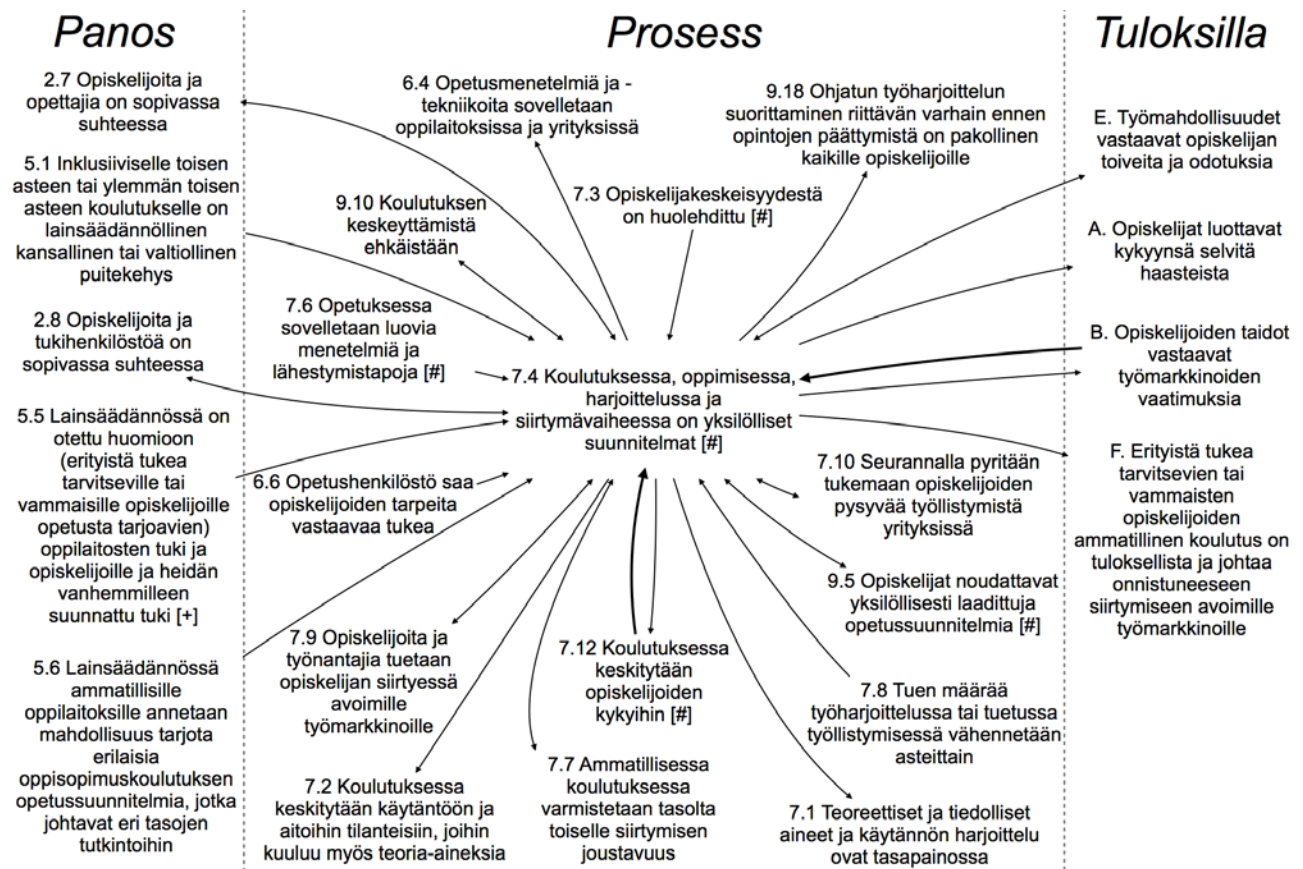
Ammatillisen koulutuksen oppimisprosessissa suunnittelun, tavoitteiden asettamisen ja opetussuunnitelman laatimisen menetelmien on oltava opiskelijalähtöisiä, jotta opetussuunnitelma, opetusmenetelmät ja -materiaalit sekä arviointimenetelmät ja tavoitteet voidaan räätälöidä opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.

Opiskelijalähtöisten menetelmien tueksi tarvitaan:

- innovatiivisia opetusmenetelmiä ja -aineistoja sekä yksilöllisiä ja joustavia opetussuunnitelmia
- ohjattua työharjoittelua sekä tuetun työllistymisen malleja yrityksissä
- opiskelijoiden taitoja, toiveita ja odotuksia vastaavia työmahdollisuuksia.

5.2.2 Yksilölliset opinto-, oppimis-, koulutus- ja työelämään siirtymisen suunnitelmat

Kaavio 5 Yksilölliset koulutus-, oppimis-, koulutus- ja työelämään siirtymisen suunnitelmat

Kuvaus

Yksilöllisten koulutus-, oppimis-, harjoittelu- ja työelämään siirtymisen suunnitelmien toteuttaminen on turvattava lainsäädännöllä, joka tähtää koulutuksen inklusiivisuuteen ja takaa riittävän tuen oppilaitoksille, opiskelijoille ja heidän vanhemmilleen sekä mahdollistaa ammatillisten oppilaitosten monipuolisen oppisopimuskoulutuksen erilaisine opetussuunnitelmineen ja tutkintotasoineen. Yksilöllisten suunnitelmien tehokkaaseen toteutukseen vaikuttavat myös innovatiiviset opetusmenetelmät ja tuetun työllistymisen mallit. Yksilöllisten ja joustavien opetussuunnitelmien kehittäminen ja toteuttaminen, opetushenkilöstön riittävä tukeminen opiskelijoiden tarpeiden huomioimiseksi sekä opiskelijalähtöisten menetelmien vaaliminen vaikuttavat osaltaan yksilöllisten suunnitelmien toteuttamiseen.

Yksilöllisten suunnitelmien hyödyntäminen edellyttää, että opettajia ja tukihenkilöitä on riittävästi opiskelijoihin nähden ja että ammatillisen koulutuksen sisällöt ovat niin joustavia, että opiskelijat pystyvät etenemään tasolta toiselle. Yksilölliset suunnitelmat vaikuttavat osaltaan edellä mainittuihin tekijöihin. Nämä suunnitelmat tukevat myös tasapainoa opintojen teoreettisten ja käytännöllisten osioiden välillä, panostamista opiskelijoiden kykyihin, käytännönläheisten oppimismenetelmien soveltamista sekä opintojen keskeyttämisen ehkäisyä ja vähentämistä. Yksilöllisten suunnitelmien toteuttaminen vaikuttaa lisäksi opetusmenetelmien ja -tekniikoiden soveltamiseen, ohjattuun työharjoitteluun yrityksissä sekä opiskelijoiden ja työnantajien tukemiseen sekä työelämään siirryttäessä että sen jälkeen pysyvän työllistymisen turvaamiseksi.

Tulosten osalta kyseiset suunnitelmat lisäävät työmahdollisuuksien ja opiskelijoiden yksilöllisten toiveiden ja odotusten välistä korrelaatiota, samoin kuin työmarkkinoiden taitovaatimusten ja opiskelijoiden osaamisen välistä korrelaatiota. Ne auttavat myös lisäämään opiskelijoiden luottamusta kykyihinsä selviytyä haasteista ja edistävät päätavoitetta eli vammaisten tai erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tuloksellista ammatillista koulutusta ja siirtymistä avoimille työmarkkinoille.

Suosituks

Oppimisprosessin tulee joustaa ja soveltua yksilöllisten suunnitelmien laatimiseen ja toteuttamiseen. Hyvä suunnitelma edellyttää monialaisten tiimien hyödyntämistä. Suunnitelman tulee olla helppokäyttöinen, jatkuvasti päivitettävä asiakirja, jota asianosaiset päivittävät säännöllisesti. Opiskelijat otetaan alusta alkaen mukaan yksilölliseen suunnitteluprosessiin, ja heitä kuunnellaan koko prosessin ajan.

Yksilöllisten suunnitelmien käyttöä tukevat seuraavat tekijät:

- yksilöllisen ja joustavan opetussuunnitelman toteuttaminen ja opiskelijalähtöisten menetelmien turvaaminen
- opiskelijoiden ja työnantajien tukeminen opiskelijoiden siirtyessä työelämään sekä siirtymävaiheen jälkeinen seuranta
- opiskelijoiden taitoja, toiveita ja odotuksia vastaavat työmarkkinoiden osaamisvaatimukset.

5.2.3 Opintojen keskeyttämisen ehkäisy

Kaavio 6 Opintojen keskeyttämisen vähentäminen

Kuvaus

Opintojen keskeyttämistä ehkäisevät ja vähentävät toimet ovat vuorovaikutuksessa innovatiivisten opetusmenetelmien, yksilöllisten suunnitelmien käytön ja opiskelijalähtöisten menetelmien kanssa. Myös opiskelijoiden kykyihin panostaminen tukee keskeyttämisen ehkäisemistä ja vähentämistä.

Keskeyttämisen ehkäiseminen puolestaan tukee käytännönläheisiin oppimismenetelmiin keskittymistä sekä sopivaa tasapainoa opetuksen teoria- ja käytännön osioiden välillä. Se vaikuttaa myös valmistumista edeltävään ohjattuun työharjoitteluun sekä tuettuun työllistymiseen, jossa tuen määrää vähitellen vähennetään. Keskeyttämistä ehkäisevät toimet edellyttävät riittäviä resursseja ja vaikuttavat näin myös tukihenkilöstön määrään suhteessa opiskelijoiden määrään.

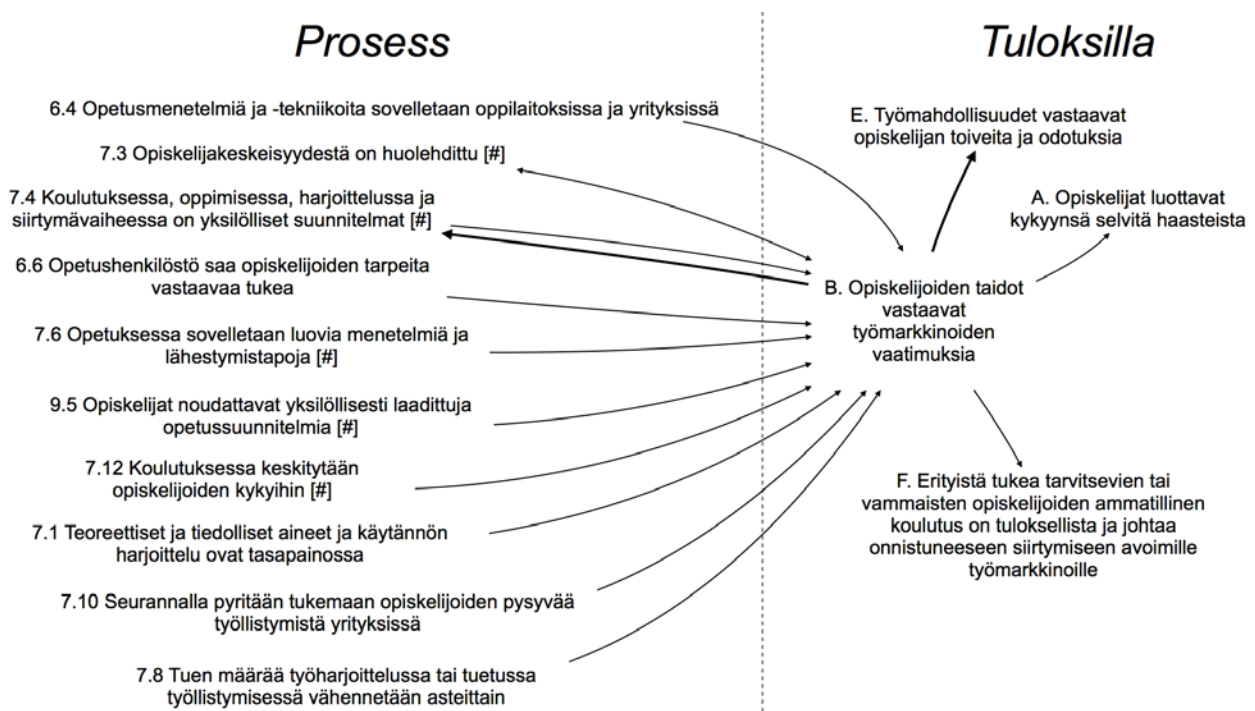
Suosituksset

Ammatillisten oppilaitosten on pyrittävä ehkäisemään koulun keskeyttämistä tiiviissä yhteistyössä sosiaalipalvelujen kanssa ja kehitettävä toimia, joilla koulutuksesta syrjäytyneille löydetään uusia vaihtoehtoja.

Opintojen keskeyttämisen ehkäisyä voidaan tehostaa:

- innovatiivisilla opetusmenetelmillä, käytännönläheisillä oppimismenetelmillä ja yksilöllisillä suunnitelmilla
- keskittymällä opiskelijoiden kykyihin ja turvaamalla opiskelijalähtöisten menetelmien toteuttaminen.

5.2.4 Opiskelijoiden taitojen ja työmarkkinoiden vaatimusten vastaavuus

Kaavio 7 Opiskelijoiden taitojen ja työmarkkinoiden vaatimusten vastaavuus

Kuvaus

Työmarkkinoiden vaatimusten ja opiskelijoiden taitojen vastaavuus on tuloksiin liittyvä tekijä, johon vaikuttavat useat muut tekijät. Esimerkiksi opetusmenetelmien ja -tekniikoiden soveltaminen oppilaitoksissa ja yrityksissä sekä opiskelijoiden tarpeiden mukainen riittävä tuki opetushenkilöstölle vaikuttavat opinnoista saatavien ja työelämän edellyttämien taitojen korrelaatioon. Samoin teoreettisten aineiden ja käytännön harjoittelun sopiva tasapaino sekä innovatiivisten opetusmenetelmien soveltaminen edistävät tarvittavien taitojen keräämistä. Ohjattu työharjoittelu yrityksissä, tuettu työllistyminen, työllistymisen jälkeinen seuranta sekä opiskelijoiden kykyihin keskittyminen vaikuttavat myös tähän korrelaatioon. Yksilöllisten ja joustavien opetussuunnitelmien kehittäminen ja toteuttaminen edistävät osaltaan työelämän vaatimusten ja opiskelijoiden taitojen yhteen sovittamista.

Opiskelijälähtöisten menetelmien turvaaminen sekä yksilöllisten koulutus-, oppimis-, harjoittelu- ja työelämään siirtymisen suunnitelmien toteuttaminen vaikuttavat tähän korrelaatioon, ja vaikutussuhde toimii myös vastavuoroisesti.

Opintojen tarjoamien taitojen ja työelämän vaatimusten vastaavuus lisää opiskelijoiden itseluottamusta, vahvistaa korrelaatiota työmahdollisuuksien ja opiskelijoiden yksilöllisten toiveiden ja odotusten välillä sekä tukee vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tuloksellista ammatillista koulutusta ja siirtymistä avoimille työmarkkinoille.

Suosituks

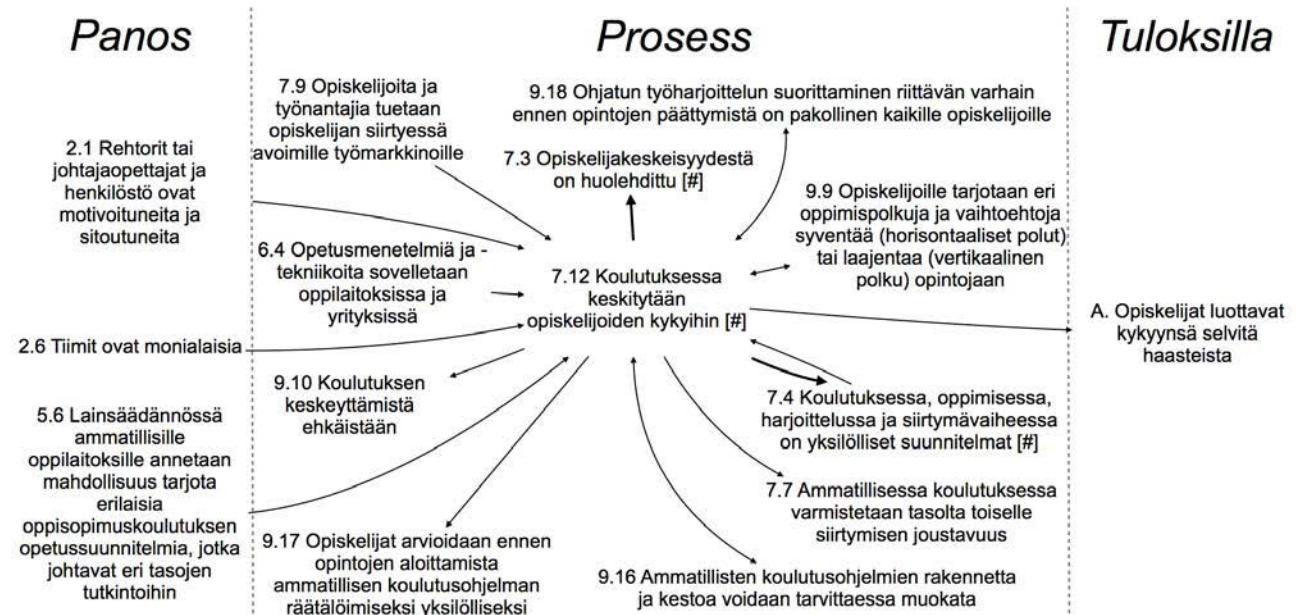
Ammatillisen koulutuksen ohjelmia ja kursseja on arvioitava nykyisiä ja tulevia osaamistarpeita silmällä pitäen säännöllisesti joko sisäisesti (esim. vertaamalla niiden tuloksia uusimpiin työmarkkina-analyysihin) tai ulkoisesti (esim. vertailulla kansallisiin arviointeihin).

Jotta opinnoissa saatavat taidot vastaisivat työelämän vaatimuksia, tarvitaan:

- innovatiivisia opetusmenetelmiä sekä yksilöllisiä ja joustavia opetussuunnitelmia, joiden avulla voidaan panostaa opiskelijoiden kykyihin
- ohjattua työharjoittelua, tuetun työllistymisen malleja sekä työllistyttyä seurantaan työsuhteen jatkuvuuden turvaamiseksi.

5.3 Oppimisen toimintamalli

5.3.1 Keskittyminen opiskelijoiden kykyihin

Kaavio 8 Keskittyminen opiskelijoiden kykyihin

Kuvaus

Opiskelijoiden kykyihin keskittymiseen tarvitaan lainsäädäntöä, jonka puitteissa ammatilliset oppilaitokset voivat tarjota eri tasoihin tutkintoihin tähtäävää oppisopimuskoulutusta ja johon sovelletaan eri opetussuunnitelmia, sekä monialaisia tiimejä ja motivoitunutta johtoa ja henkilöstöä.

Opiskelijoiden kykyihin keskittyminen edellyttää opiskelijoiden arviointia ennen opintojen alkua, jotta koulutusohjelma voidaan muokata opiskelijan mukaan, sekä opiskelijalähtöisten opetusmenetelmien ja pedagogian menetelmien soveltamista oppilaitoksissa ja yrityksissä. Kykyihin panostaminen vaikuttaa myös opiskelijoiden ja työnantajien tukemiseen opiskelijoiden siirtyessä avoimille työmarkkinoille, opintojen keskeyttämisen ehkäisyyn ja vähentämiseen sekä ammatillisen koulutuksen sisällön joustavuuden turvaamiseen, jotta mahdollistetaan opiskelijoiden edistyminen tasolta toiselle.

Opiskelijoiden kykyihin keskittymiseen vaikuttaa monia eri tekijöitä, ja se puolestaan vaikuttaa muihin tekijöihin, kuten ammatillisen koulutuksen ohjelmien rakenteisiin ja keston, erilaisten mahdollisuuksien tarjoamiseen opintojen laajentamiseksi (horisontaalinen malli) ja syventämiseksi (vertikaalinen malli), opintoihin kuuluvien ohjattujen ja riittävän varhaiseen vaiheeseen ajoitettujen harjoittelujen suorittamiseen sekä yksilöllisten koulutus-, oppimis-, harjoittelu- ja työelämään siirtymisen suunnitelmien toteuttamiseen. Opiskelijoiden kykyihin keskittyminen auttaa lisäämään opiskelijoiden luottamusta kykyihinsä kohdata tulevia haasteita ja vastata niihin.

Suosituks

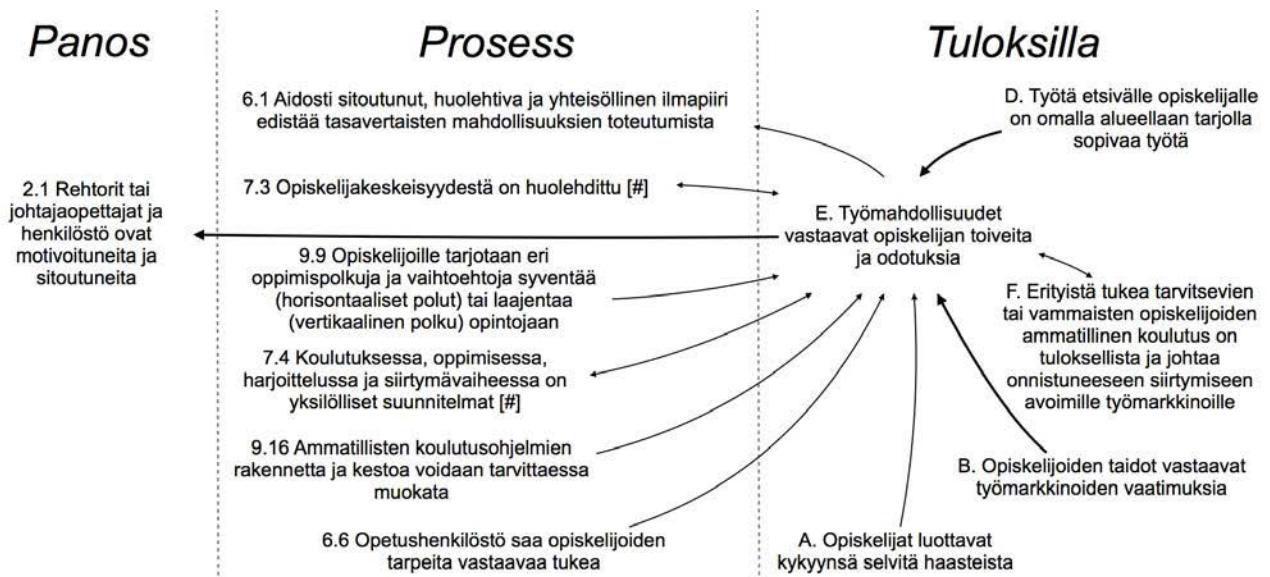
Henkilöstön tulee nähdä mahdollisuuksia haasteiden sijaan. Heidän tulee keskittyä opiskelijoiden *kykyihin* heidän *puutteidensa sijaan*, mikä antaa opiskelijoille omanarvontuntoa ja itseluottamusta.

Opiskelijoiden kykyihin keskittymistä tukee

- lainsäädäntö, jonka puitteissa voidaan järjestää monipuolisesti eri tasoihin tutkintoihin tähtäävää oppisopimuskoulutusta sekä tarvittaessa muokata ammatillisen koulutuksen ohjelmien rakennetta ja kesto
- erilaisten oppimispolkujen toteuttaminen koulutusohjelmien puitteissa
- pedagogisia menetelmiä soveltava sitoutunut henkilöstö ja monialaiset tiimit
- yksilölliset suunnitelmat
- ohjatut työharjoittelujaksot sekä työnantajien ja opiskelijoiden tukeminen opiskelijoiden siirtyessä työelämään.

5.3.2 Työmahdollisuuksien sekä opiskelijoiden yksilöllisten toiveiden ja odotusten vastaavuus

Kaavio 9 Työtilaisuuksien sekä opiskelijoiden omien toiveiden ja odotusten vastaavuus

Kuvaus

Työtilaisuuksien sekä opiskelijoiden omien toiveiden ja odotusten vastaavuus on yksi ammatillisen koulutuksen järjestelmän keskeisistä tuloksista. Vastaavuuden saavuttaminen edellyttää, että opetushenkilöstö saa riittävästi tukea opiskelijoiden tarpeiden huomioimiseksi ja että ammatillisen koulutuksen rakennetta ja kestoja muutetaan tarvittaessa ja opiskelijoille tarjotaan mahdollisuuksia opintojen laajentamiseen (horisontaalinen malli) ja syventämiseen (vertikaalinen malli). Myös muut tuloksiin liittyvät tekijät vaikuttavat tähän korrelaatioon. Näitä ovat esim. työmarkkinoiden vaatimusten ja opiskelijoiden taitojen vastaavuus, opiskelijoiden luottamus kykyynsä hallita tulevaisuuden haasteita sekä avoimien työpaikkojen tarjonta. Myös ammatillisen koulutuksen järjestelmän päätavoite – tuloksellinen ammatillinen koulutus ja siirtyminen avoimille työmarkkinoille – vaikuttaa tähän.

Työmahdollisuuksien ja opiskelijoiden yksilöllisten toiveiden ja odotusten välinen korrelaatio vaikuttaa opiskelijakeskeisten menetelmien ja yksilöllisten suunnitelmien käyttöön sekä päinvastoin. Työmahdollisuuksien ja opiskelijoiden toiveiden ja odotusten yhteen sovittaminen vaikuttaa myös johdon ja henkilöstön motivaatioon ja sitoutumiseen sekä näin myös sitoutuneeseen, välittävään, yhteisöllisyyttä vahvistavaan ja myönteiseen ilmapiiriin, joka edistää yhtäläisten mahdollisuuksien luomista.

Suosituks

Ammatillinen koulutus ja siirtyminen avoimille työmarkkinoille eivät onnistu, jos opiskelijoiden yksilölliset toiveet ja odotukset jätetään huomiotta. Näitä toiveita ja odotuksia tulee kunnioittaa ja ne tulee ottaa huomioon siirtymäprosessin kaikissa vaiheissa.

Työmahdollisuuksien ja opiskelijoiden toiveiden ja odotusten vastaavuutta tukevat:

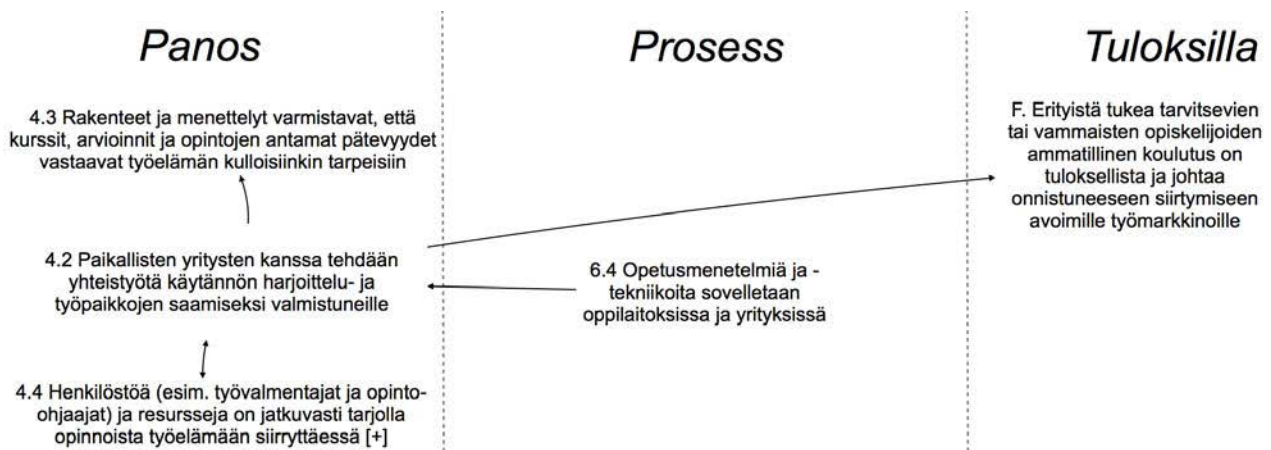
- koulutusohjelmien räätälöinti vastaamaan alueen työmarkkinoiden nykyistä tai tulevaa tarvetta
- opiskelijalähtöisten menetelmien toteuttaminen koko ammatillisen koulutuksen

ohjelman ajan sekä niiden tukeminen yksilöllisillä suunnitelmilla

- erilaisten ammatillisten koulutusvaihtoehtojen tarjoaminen (esim. opinnoissa etenemisen eri tavat, tutkintotasot ja kestoaltaan vaihtelevat koulutusohjelmat)
- henkilöstön tukeminen eri vaihtoehtojen käytännön toteutuksessa
- opiskelijoiden luottamus omiin kykyihinsä ja koulutusprosessissa eteen tulevista haasteista selviämiseen.

5.3.3 Yhteistyö paikallisten yritysten kanssa opiskelijoiden työharjoittelupaikkojen tai työpaikkojen varmistamiseksi

Kaavio 10 Yhteistyö paikallisten yritysten kanssa työharjoittelupaikkojen tai työpaikkojen varmistamiseksi

Kuvaus

Vakiintunut, pysyvä yhteistyö paikallisten yritysten kanssa opiskelijoiden työharjoittelu- ja työpaikkojen turvaamiseksi edellyttää riittävää henkilöstöä (esim. työelämävalmentajia, uraohjaajia ja mentoreita) sekä resursseja. Tähän vaikuttaa pedagogisten menetelmien soveltaminen oppilaitoksissa ja yrityksissä. Yhteistyön tekeminen puolestaan vaikuttaa toimintatapoihin, joilla varmistetaan, että kurssit, arviointiperusteet ja tutkinnot räätälöidään vastaamaan työmarkkinoiden nykyisiä ja tulevia tarpeita ja että ne edistävät myös vammaisten tai erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tuloksellista ammatillista koulutusta ja siirtymistä avoimille työmarkkinoille.

Suosituks

Ammatillisten oppilaitosten tulee kehittää kumppanuuksia ja verkostoitua paikallisten työnantajien kanssa, millä varmistetaan tiivis yhteistyö opiskelijoiden käytännön harjoittelun valvonnassa ja työpaikan löytämisessä opintojen jälkeen.

Yhteistyötä voidaan tukea:

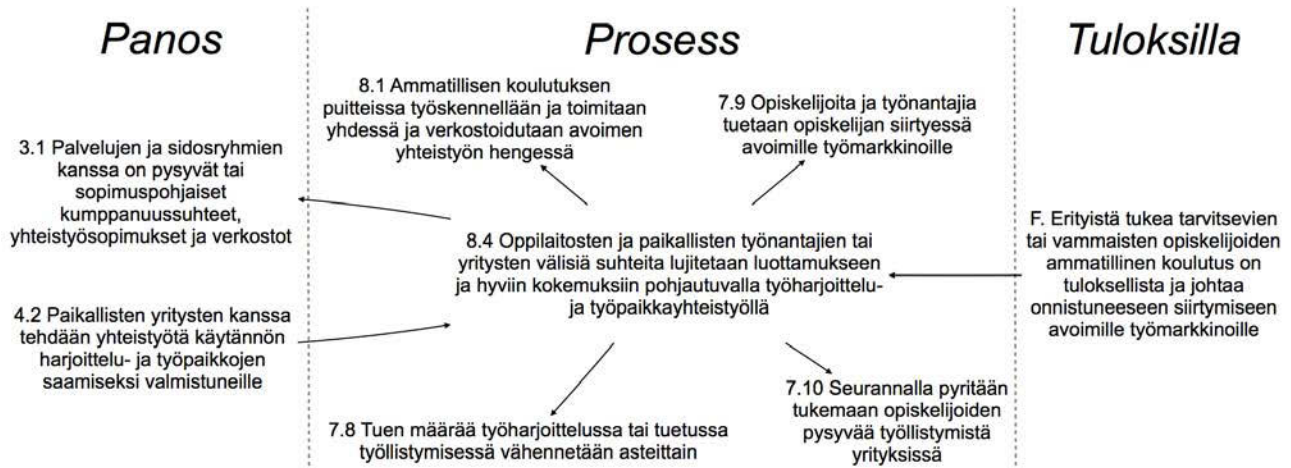
- soveltamalla pedagogisia menetelmiä myös yrityksissä
- varmistamalla, että siirtymäprosessin aikana tukena on riittävästi henkilöstöä ja resursseja.

5.4 Työmarkkinoiden toimintamalli

5.4.1 Oppilaitosten ja paikallisten työnantajien tai yritysten välisten suhteiden lujittaminen luottamukseen ja hyviin kokemuksiin pohjautuvalla työharjoittelu- ja työpaikkayhteistyöllä

Kaavio 11 Oppilaitosten ja paikallisten työnantajien tai yritysten välisten suhteiden lujittaminen luottamukseen ja hyviin kokemuksiin pohjautuvalla työharjoittelu- ja työpaikkayhteistyöllä

Kuvaus

Luottamukseen ja hyviin kokemuksiin perustuvien yhteyksien ylläpitäminen paikallisten työnantajien ja yritysten kanssa edellyttää vakiintunutta yhteistyötä, jolla tuetaan opiskelijoiden mahdollisuuksia löytää oman alansa työharjoittelupaikkoja ja työtilaisuuksia. Tällaisia työmarkkinayhteyksiä vahvistavat myös myönteiset kokemukset tuloksellisesta ammatillisesta koulutuksesta ja työmarkkinoille siirtymisestä, jotka edistävät myös pysyvien kumppanuus- ja yhteistyösuhteiden ja verkostojen luomista sidosryhmien ja palveluiden kanssa. Muut tekijät, joihin yhteyksien turvaaminen vaikuttaa, liittyvät työn jakamiseen, vankkaan yhteistyöhön, toimiviin verkostoihin ja avoimeen yhteistyöhenkeen ohjatun työharjoittelun mahdollisuuksien turvaamiseksi yrityksissä ja opiskelijoiden ja työnantajien tukemiseksi opiskelijoiden siirtyessä avoimille työmarkkinoille. Yhteydet työnantajiin vaikuttavat myös tuetun työllistymisen malleihin, joissa tuen määrää vähennetään vähitellen, sekä seurantatoimiin opiskelijoiden pysyvän työllistymisen tukemiseksi.

Suosituks

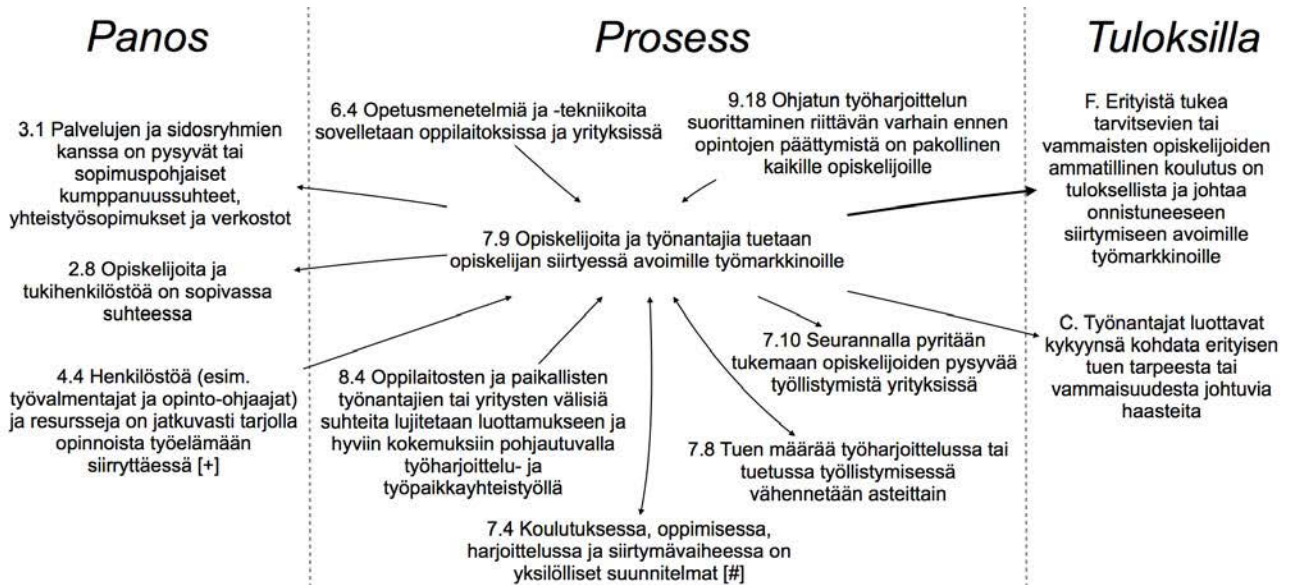
Ammatillisten oppilaitosten on luotava ja ylläpidettävä kestäviä yhteyksiä paikallisiin työnantajiin. Yhteydet perustuvat siihen, että yritykset voivat luottaa siihen, että ne saavat riittävästi tukea prosessin eri vaiheissa.

Yhteyksiä paikallisiin työnantajiin voidaan vahvistaa:

- vakiintuneilla yhteistyön muodoilla, joiden avulla voidaan turvata opiskelijoille työharjoittelu- ja työmahdollisuuksia
- pitkäjänteisellä toiminnalla myönteisten kokemusten keräämiseksi työharjoittelusta ja onnistuneesta työelämään siirtymisestä.

5.4.2 Opiskelijoiden ja työnantajien tukeminen koulutuksesta työelämään siirryttäessä

Kaavio 12 Opiskelijoiden ja työnantajien tukeminen avoimille työmarkkinoille siirryttäessä

Kuvaus

Opiskelijoiden ja työnantajien tukeminen työmarkkinoille siirryttäessä edellyttää riittäviä henkilöresursseja, kuten työelämävalmentajia, uraohjaajia ja mentoreita, sekä tukea siirtymävaiheessa ja työsuhteen alussa.

Opiskelijoiden ja yritysten tukemiseen vaikuttavat pedagogisten menetelmien soveltaminen, ohjatun työharjoittelun mahdollisuus yrityksissä riittävän varhaisessa opintojen vaiheessa sekä tuetun työllistymisen mallit, joissa tuen määrää vähennetään vähitellen. Oppilaitosten ja paikallisten työnantajien ja yritysten välinen luottamus ja hyvät kokemukset työharjoittelu- ja työpaikkayhteistyöstä ovat myös tärkeitä.

Opiskelijoiden ja työnantajien tukeminen puolestaan edistää yksilöllisten suunnitelmien toteuttamista, opiskelijoiden määrään nähden riittävän tukihenkilöstön määrän turvaamista, pysyvien kumppanuus- ja yhteistyösuhteiden ja verkostojen luomista sidosryhmien ja palveluiden kanssa sekä seurantatoimia opiskelijoiden työllisyyden ylläpitämiseksi. Opiskelijoiden tukeminen auttaa myös lisäämään opiskelijoiden luottamusta kykyynsä selviytyä haasteista ja tukee päätavoitetta eli vammaisten tai erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tuloksellista ammatillista koulutusta ja siirtymistä avoimille työmarkkinoille.

Suosituks

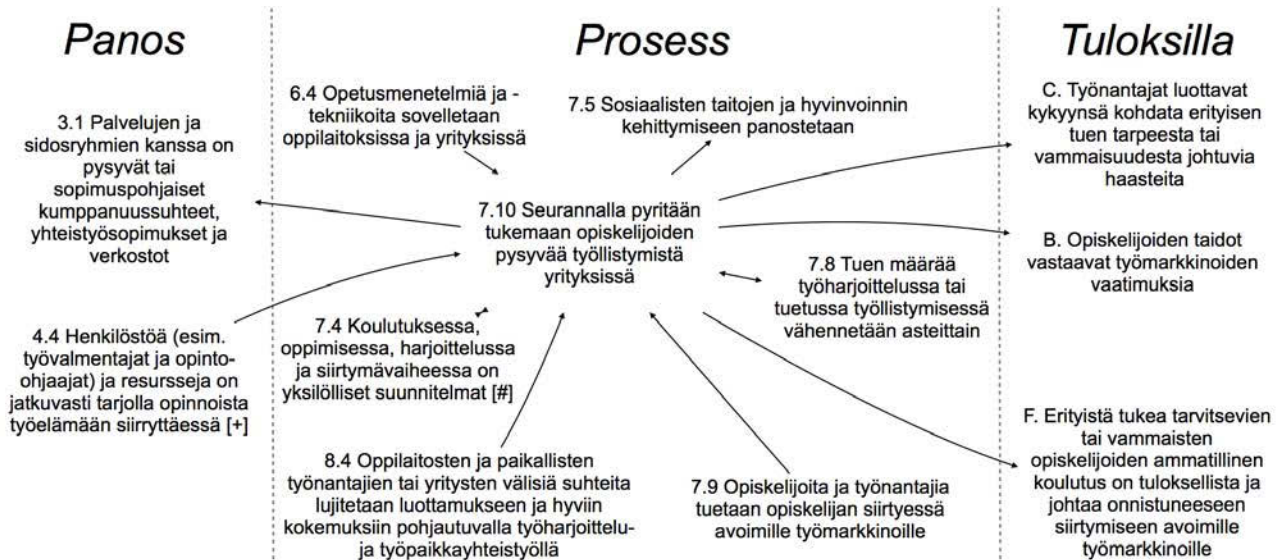
Siirtymävaihetta koulutuksesta työelämään tulee tukea riittävästi. Opinto-ohjaajien tulee kertoa opiskelijoille työllistymismahdollisuuksista, tarjota tukea työnhaussa sekä tiedottaa ja tukea työnantajia sekä edistää osapuolten välistä yhteydenpitoa.

Opiskelijoiden ja työnantajien riittävän tuen varmistamiseksi siirtymävaiheen aikana on hyödyllistä:

- pitää yllä hyviä suhteita paikallisiin työnantajiin
- tarjota työharjoittelua ja tuetun työllistymisen malleja

- varmistaa riittävä henkilöstö ja resurssit siirtymävaiheessa ja työsuhteen alussa
- soveltaa tarvittaessa pedagogisia menetelmiä ja toteuttaa yksilöllisiä suunnitelmia.

5.4.3 Opiskelijoiden pysyvää työllistymistä tukeva seuranta

Kaavio 13 Opiskelijoiden pysyvää työllistymistä tukeva seuranta

Kuvaus

Seurantatoimet, joilla tuetaan opiskelijoiden pysyvää työllistymistä, edellyttävät riittävää henkilöstöä ja resursseja sekä siirtymävaiheessa että työsuhteen alussa, pedagogisten menetelmien soveltamista oppilaitoksissa ja yrityksissä sekä yksilöllisten suunnitelmien toteuttamista. Seurantatoimet voivat perustua työharjoittelu- ja työmahdollisuuksia edistävään yhteistyöhön paikallisten työnantajien ja yritysten kanssa, ohjattuun työharjoitteluun yrityksissä sekä tuetun työllistymisen malleihin, joissa tuen määrää vähennetään vähitellen.

Seurantatoimet vaikuttavat sosiaalisten taitojen kehittämiseen ja opiskelijoiden hyvinvointiin, pysyvien kumppanuus- ja yhteistyösuhteiden ja verkostojen luomiseen sidosryhmien ja palveluntarjoajien kanssa sekä työmarkkinoiden vaatimusten ja opiskelijoiden taitojen väliseen korrelaatioon. Asianmukaiset seurantatoimet auttavat myös lisäämään työnantajien luottamusta vammaisuuden ja erityisen tuen tarpeen tuomista haasteista selviämiseen ja pääsemään päätavoitteeseen: vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tulokselliseen ammatilliseen koulutukseen ja pääsyyn avoimille työmarkkinoille.

Suosituks

Jotta siirtymävaihe johtaisi pysyviin työpaikkoihin avoimilla työmarkkinoilla, tarvitaan pätevää vastavalmistuneiden opiskelijoiden ja työnantajien tarpeita vastaavaa seurantaan niin pitkään kuin on tarpeen.

Seurantatoimet edellyttävät:

- riittävää henkilöstöä ja resursseja siirtymävaiheen ajan ja työsuhteen alussa
- hyviä suhteita paikallisiin työnantajiin

- työharjoittelun ja tuetun työllistymisen mahdollisuuksia yrityksissä
- asianmukaisten pedagogisten menetelmien soveltamista opiskelijoiden pysyvän työllistymisen tukemiseksi sekä yksilöllisten suunnitelmien toteuttamista.

6. NÄKEMYKSIÄ

Näkemykset muista huomionarvoisista tekijöistä

Opintokäynneillä havainnoitiin myös seuraavat huomionarvoiset tekijät, vaikkakaan niitä ei esiinny monessakaan tapauksessa eikä niitä ole sisällytetty mihinkään hankkeessa tunnistetuista toimintamalleista. Joistakin tekijöistä on saatettu keskustella vain yhdellä opintokäynnillä, mutta päätöskokouksessa hankeasiantuntijat ovat vahvistaneet kyseisten tekijöiden olevan merkityksellisiä.

Nämä tekijät täydentävät onnistuneen ammatillisen koulutuksen edellytyksiä tai esittävät kehityskohteita. Seuraavat seikat tulisikin ottaa huomioon erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ammatillista koulutusta toteutettaessa.

Rakenteelliset tai toteutusta koskevat tekijät

- Ammatillisen koulutuksen ei tulisi keskittyä pelkästään ammatilliseen osallisuuteen vaan **ottaa huomioon myös sosiaalinen inkluusio**. Jos sosiaalinen inkluusio ei toteudu, ei synny myöskään kestäväää ammatillista osallisuutta. Opiskelijoiden siirtymävaiheesta tulee helposti kaksinkertainen, kun oppilas siirtyy työelämään ja oppilaitoksen asuntolasta omilleen. Toinen ei voi onnistua ilman toista. Ohjelmien tulisi tarjota oppilaille riittävät valmiudet itsenäiseen elämään täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä, laadukkaiden ihmissuhteiden kehittämiseen, harrastustoimintaan jne.
- Ohjelmissa ja menettelyissä tulee olla **sopiva tasapaino joustojen ja vakiintuneiden toimintatapojen välillä**. Liika jousto voi johtaa laskea tarjonnan laatua, eikä tuloksistakaan ole takeita. Liian jäykät menettelyt taas eivät välttämättä vastaa tarpeeksi opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin.
- Luomalla **yhteyksiä opiskelijoiden ja työnantajien tai yritysten välille** voidaan edesauttaa siirtymistä ammatillisesta koulutuksesta työelämään. Mainitsemisen arvoinen lähestymistapa on yritysten kanssa toteutettava oppisopimuskoulutus opiskelijan työpanosta ja -suoritusta vastaavaa, riittävää ja kohtuullista korvausta vastaan siten, että opiskelijat saavat toimia mahdollisimman itsenäisesti ja valita paikkakunnan sen mukaan, mistä työtilaisuuksia löytyy (työvoiman liikkuvuus).
- Joissakin maissa työhönotossa sovelletaan vammaiskiintiöitä, mutta ei ole selvitetty, minkä verran tällaiset järjestelyt edistävät erityistä tukea tarvitsevien yhtäläisiä työnsaantimahdollisuuksia. Sen sijaan, että rangaistaan yrityksiä, jotka eivät noudata kiintiöitä, työnantajien mielestä pitäisi tarjota enemmän **tukea** (jonka ei tarvitse olla taloudellista) **työnantajille**.
- Jotkut maat mainitsivat **työpaikkakoulutuksen tarjoamisen** olevan hankalaa pienten osallistujamäärien vuoksi. Joillakin opintokäynneillä osallistujat asettivat kyseenalaiseksi sen, vastaavatko jatkokoulutusmahdollisuudet oppilaitosten ja opettajien tarpeita.
- Yhteistyö on yksi avaintekijöistä. Eräät maat toivat esille yhteistyön haasteet ja korostivat tarvetta kehittää **monimutkaisten yhteistyöhimmeliä hallintaa**. Tätä tarkoitusta varten on joissakin maissa perustettu uusia tehtäviä. Joissakin tapauksissa vastuut on jaettu eri asianosaisten kesken – toisinaan tosin ilman selkeästi määritettyjä vastuita, tehtäviä tai pätevyysvaatimuksia. Lisäksi huomautettiin, että yhteistyörakenteista tulee toimivia vasta ajan mittaan.

- Jotkut korostivat sitä, että **yleis- ja erityisopetuksen rinnakkaisuudessa** ei ole ristiriitaa, koska ne voivat tukea toinen toisiaan. Vaikka yleisopetuksessa on mahdollista saada todellista työkokemusta ja työnantajien tunnustamaa koulutusta, toisinaan tarvitaan erityisopetusta paikkaamaan aukkoa, joka syntyy silloin, kun työmarkkinat eivät ole riittävän inklusiivisia tai opiskelijat tarvitsevat ainakin tilapäisesti intensiivisempää opetusta ja koulutusta.
- Sekä opettajat että koulutuksen järjestäjät mainitsivat linjauksien varjopuolena sen, että ne kuvaavat, mitä inklusiio *ei sisällä* sen sijaan, että ne kuvaisivat, mitä se *sisältää*. Inklusiolle kaivattiin **selkeää määritelmää** tai **kuvausta**.
- Joillakin opintokäynneillä mainittiin opiskelijoiden tietojen jakamisen estävät tietosuojasäädökset monialaisen tiimityön esteenä. Mahdollinen jatkotutkimuskohde ovat tietosuojasäädökset maissa, joissa on löydetty **kompromissi tietosuoja ja tiedon hyödyntämisen välille** ja se, miten kerättyä **tietoa voidaan hyödyntää** opetuksen ja menettelyjen kehittämisessä.
- **Opettajan ammattia arvostetaan** osassa maista, mutta ei suinkaan kaikissa. Opettajien palkat eivät olleet muihin ammatteihin verrattuna sen paremmin korkeita kuin mataliakaan. Maissa, joissa opettajan ammattia arvostettiin, opettajakoulutukseen vaikutti kuitenkin löytyvän helpommin hyviä ja motivoituneita opiskelijoita.
- **Paikallistason erityismerkitys** tuli esiin monilla opintokäynneillä. Korostamalla paikallistasoa linjauksia tällä tasolla toteuttavat tahot saadaan paremmin sitoutumaan inklusiota edistäviin toimiin. Tämä auttaa myös oppilaitosten ja yritysten tai hallinnonalojen virallisten ja epävirallisten yhteenliittymien muodostamisessa esimerkiksi yhteiskuntavastuun ja sopimusten puitteissa.

Prosesseja koskevat tekijät

- **Opintokäynneillä viitattiin myös opiskelijoiden aktiiviseen asemaan** oppimisprosessissa sekä aitojen, yksilöllisten valintojen ja itsenäisten päätösten mahdollisuuteen. Tämä on usein sekä haaste että mahdollisuus vanhemmille. Siinä vaiheessa, kun lapset siirtyvät lapsuudesta ja nuoruudesta aikuisuuteen ja muodostavat omat näkemyksensä tulevaisuudestaan, vanhempien voi olla vaikea löytää tasapainoa lastensa liiallisen suojelemisen ja toisaalta heidän taitojensa yliarvioimisen välillä. Selkeistä rooleista ja menettelyistä sekä vanhempien tukemisesta saattaisi olla hyötyä.
- Myös opettajien tietojen ja kokemusten ylläpitämistä ja kehittämistä jonkinlaisen **tiedonhallinnan** avulla toivottiin. Mahdollisiksi menetelmiksi esitettiin menetelmiksi esitettiin järjestelmällistä/organisointua aineistojen ja resurssien vaihtoa. Opettajien työ sopimusten toivottiin myös tukevan uralla etenemistä (vakinaiset työ sopimukset, urakehitys, mentorointi ja tiimityö).
- Erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden siirtymävaiheen opetuksessa on yleensä keskitytty kouluttamaan ja valmentamaan opiskelijoita työmarkkinoilla tarjolla oleviin tehtäviin. Jotkut maat esittivät **työpaikkojen luomista** yhtenä mahdollisuutena. Tällä tarkoitettiin joko vaihtoehtoisia työllistymismuotoja (esim. sosiaaliset yritykset ja suojatyö) tai sopivien tehtävien tunnistamista yrityksissä ja tehtävien yhdistämistä työpaikoiksi erityistä tukea tarvitseville tai vammaisille työntekijöille. Tämän mahdollisuuden toteuttaminen riippuu

asianosaisten taidoista ja se tulisi ottaa huomioon koulutusmahdollisuuksissa, rakenteissa ja resursseissa.

- Siirtymävaiheet ovat aina hankalia, jos siirtyminen tasolta toiselle (ammattillisesta koulutuksesta työelämään) ei käy sujuvasti. Siirtymävaiheen eri toimijat kuuluvat eri järjestelmien piiriin (koulutusjärjestelmään ja yksityiselle tai julkiselle sektorille) ja vastuut rajoittuvat kunkin oman järjestelmään. Raja-aitojen ylittäminen (esim. työnantajien ”pääsy” koulutusjärjestelmään ja päinvastoin) edellyttäisi **palveluilta ja niiden käyttäjiltä yhteistoimintaa** sekä sen varmistamista, että siirtyminen järjestelmästä toiseen käy sujuvasti.
- Vain harvoilla oppilaitoksilla, palveluntarjoajilla tai viranomaisilla oli tietoja erityistä tukea tarvitsevien/vammaisten opiskelijoiden ammatillisen koulutuksen tuloksista. *Tulokset, tuotokset, vaikuttavuus ja vaikutukset (outcome, output, effect ja impact)* selvitetään yksityiskohtaisemmin jäljempänä. Useimmissa tapauksissa saatavissa oli määrällistä tietoa mutta vain vähän tietoa koulutuksen vaikuttavuudesta ja vaikutuksista. Laadunvarmistuksen tulisi **keskittyä tuloksiin**, koska ne kertovat onko ammatillisessa koulutuksessa ja työmarkkinoilla päästy linjauksissa määritettyihin tavoitteisiin.

Esityksiä tulosten luokittelusta

Tuloksilla ymmärretään yleensä tietyistä rakenteista tai panoksista ja prosesseista syntyviä tuotoksia. Edellä esitellyt suositukset toimintamalleista liittyvät tiettyihin rakenteisiin tai panoksiin ja prosesseihin. Seuraavien kahden avainkysymyksen tarkastelemiseen tarvitaan vielä lisää esityksiä:

- Millaiset tulokset ovat merkittäviä?
- Miten tuloksia voidaan parhaiten hyödyntää rakenteiden tai panosten ja prosessien ymmärtämisessä?

Ammatillista koulutusta käsittelevän hankkeen tarkoituksena ei ollut kerätä kattavaa laadullista tai määrällistä tietoa osoittamaan opintokäynneillä havainnoidulla toimilla saatuja tuloksia, eikä esimerkkejä oltu valittu edustaviksi. Oli kuitenkin hämmästyttävää, miten harvoilla esimerkeillä pystyttiin tuottamaan muuta kuin määrällistä tietoa opiskelijoiden osallistumisesta kursseihin, kurssien suorittamisesta ja töiden löytymisestä valmistumisen jälkeen. Linjaukset sisältävät usein korkealentoisia tavoitteita, kuten erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden elämisen laadun parantaminen ja täyden inklusion sekä yhtäläisten mahdollisuuksien saavuttaminen. Näiden tavoitteiden saavuttamisen arviointikeinot ovat usein kuitenkin varsin rajallisia eikä niillä ole mahdollista käsitellä näin monimutkaisia asioita perinpohjaisesti.

Käyttökelpoisten mittareiden laatimisen vaikeutta monimutkaisille tavoitteille on käsitelty toisessa kehittämisskeskuksen hankkeessa⁷, joten asiaan ei paneuduta tarkemmin tässä yhteydessä. Tässä raportin kohdalla voidaan esittää tulosten luokittelusta alla esitettyjen luokkien mukaan.

Ammatillista koulutusta käsittelevä hanke toteutettiin vaikeassa taloudellisessa tilanteessa, joka on vaikuttanut useimpiin vierailujen kohdemaihin Euroopassa. Tämä seikka nostaa

⁷ European Agency for Development in Special Needs Education (toim.), 2009. *Development of a set of indicators – for inclusive education in Europe* (Indikaattorien kehittäminen – eurooppalaista inklusiivista opetusta varten). Odense. European Agency for Development in Special Needs Education (toim.), 2011. *Participation in Inclusive Education – A Framework for Developing Indicators*. Odense. European Agency for Development in Special Needs Education.

esiin sen, että tämäntyyppisessä hankkeessa voidaan keskittyä tunnistamaan kehityskohteita ja suosittamaan jatkotoimia, mutta ulkoiset tekijät, joihin ei voida suoraan vaikuttaa, on myös huomioitava. Hankkeen osanottajat eivät tästä syystä määritelleet onnistumista kriteereillä, joita yleensä pidettäisiin toimivimpina eli mittaamalla erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden siirtymistä koulutuksesta työelämään, sillä taloudellisesti vaikeina aikoina määrät oletettavasti laskevat. Niinpä hankkeen tulokset määriteltiin laajemmin ja analyysissä keskityttiin rakenteisiin tai panoksiin ja prosesseihin kunkin maan esimerkeissä.

Opintokäynneillä havainnoidut tulokset on jaettu seuraaviin neljään eri luokkaan helpottamaan onnistumisten tunnistamista esimerkeissä.

- *Tuotoksilla* viitataan lukuihin, kuten ammatillisen koulutuksen kurssitarjontaan, oppilasmääriin ja valmistuneisiin.
- *Vaikutuksilla* voidaan tarkoittaa havaittuja muutoksia (esim. arjen taitojen kehittyminen, asennemuutokset tai itseluottamuksen lisääntyminen), siirtymisten määrää (esim. vapaille markkinoille työllistyneet, jatko-opintoihin edenneet tai suoja työpaikkaan työllistyneet), työllistymistä yrityksiin, joissa on suoritettu harjoittelu, keskeyttäneiden määrää (ja määrien muutoksia, kun uusia ohjelmia tai rakenteita on otettu käyttöön) tai työnantajien asenteiden muuttumista.
- *Vaikuttavuudella* viitataan opiskelijoiden omakohtaisiin havaintoihin, esimerkiksi havaittuihin muutoksiin. Näitä voivat olla tyytyväisyys oppilaitoksen tasoon, tarjottuihin opinto-ohjelmiin tai opettajiin, kokemus omasta itsenäisyydestä, itsetunto tai itseluottamus ja tunne vakaudesta, kypsyydestä ja ylpeys omista saavutuksista.
- *Tuloksilla* viitataan esimerkkitapauksesta yhteiskunnalle koituihin hyötyihin, kuten opiskelijan elämisen laadun kohenemiseen, sosiaalipalveluista riippuvaisuuden vähenemiseen ja asenteiden muutokseen yhteiskunnassa.

Tämän luokittelun pohjalta tulostyyppien valinnasta voidaan esittää seuraavaa:

- Tietoa tuotoksista on yleensä helposti saatavissa, sillä se on enimmäkseen määrällistä ja valmiiksi saatavissa hallinto- tai talousosastoilta. Tuotoksia koskeva tieto on hallinnon kannalta merkityksellistä esimerkiksi toiminnan tehokkuutta tarkasteltaessa (olettaen, että tieto on ajantasaista). Huonosti johdetut organisaatiot eivät pitkän päälle todennäköisesti pysty antamaan laadukasta ammatillista koulutusta. Tuotoksista on suositeltavaa valita **organisaation johtamista tukevat**.
- Tietoa strategiaan tavoitteisiin liittyvistä vaikutuksista voidaan käyttää strategioiden kehittämiseen. Strateginen tavoite voi olla esimerkiksi yhteyksien parantaminen paikallisen talouselämän kanssa erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden työllistymismahdollisuuksien parantamiseksi. Toteutusstrategiana voisi olla työharjoittelujaksojen toteuttaminen paikallisissa yrityksissä. Strategian toimivuuden mittarina voitaisiin käyttää esimerkiksi sitä, kuinka suuri osuus opiskelijoista on solminut työsopimuksen kyseisten yritysten kanssa. **Kaikille strategisille tavoitteille** olisi suositeltavaa laatia **määrälliset mittarit, joilla saavutuksia voidaan mitata**.
- Opiskelijat ovat keskiössä kaikissa ammatilliseen koulutukseen liittyvissä lähestymistavoissa ja heillä tulisi olla aktiivinen rooli ympäristöjen ja palveluiden muokkaamisessa sellaisiksi, että ne vastaavat opiskelijoiden tarpeita. Tässä mielessä ammatillisen koulutuksen vaikuttavuutta kuvaavat tiedot ovat olennaisia jotta voidaan ymmärtää, millaisena opiskelijat toiminnan näkevät, ja miten

tyytyväisiä he ovat koulutustarjontaan. On suositeltavaa **kehittää myös erityistä tukea tarvitsevien ja vammaisten opiskelijoiden tarpeiden kartoittamiseen sopivia menetelmiä** (esim. kyselyitä ja haastatteluja) opiskelijoiden näkemysten selvittämiseksi säännöllisesti koko palvelutarpeen ajan – oppilaitokseen pääsystä työelämään siirtymiseen ja mahdollisesti myöhemminkin.

- Tulokset saadaan vasta kun palvelut on toteutettu ja usein palvelun toimivuuden vaikutuksen osuutta on vaikea osoittaa. Tulokset voidaan kuitenkin todentaa mittaamalla sitä, missä määrin linjaukset ovat toteutuneet esimerkiksi tietyn ammatillisen koulutusohjelman kohdalla. Tuloksia on suositeltavaa **tarkastella kausittain esimerkiksi tarkastelemalla tapausesimerkkejä tai kohdennetuilla tutkimuksilla** sen selvittämiseksi, vastaako organisaation toiminta edelleen tarkoitustaan.

Esityksiä tulosten hyödyntämisestä

Tulokset ovat *olennainen* osoitus rakenteiden, panosten tai prosessien laadusta. Tuloksia on ennen kaikkea *hyödynnettävä* ympäristöjen ja menettelyjen jatkuvaksi parantamiseksi. Julkisuuden ja muiden tavoitteiden tulisi olla toissijaisia. Ammatillisten oppilaitosten **tulee toteuttaa ja käyttää palautesilmukkaa**, jossa kaikkia keskeisiä tuloksia voidaan jatkuvasti seurata, tulkita ja käyttää rakenteiden, panosten ja menettelyjen kehittämistarpeita määrittäessä.

On kuitenkin syytä panna merkkille, että johto tarvitsee toisenlaisia tietoja tuloksista kuin vaikkapa opettajat. Tästä syystä kaikkien asianosaisten tulee **saada käyttöönsä ne tulokset, joilla on merkitystä heidän tehtävässään**. Tähän pääsemiseksi asianosaisten olisi hyvä ottaa prosessiin mukaan jo alkuvaiheessa tunnistamaan tai laatimaan sopivia mittareita ja tietoja.

lhannetapauksessa tulosten tulisi olla **kaikkien tietojenkeruuseen tavalla tai toisella osallistuneiden** (myös haastateltavien) saatavissa, ja kaikkien osapuolten tulisi myös osallistua **tietojen tulkittamiseen**.

Tiedonkeruuta varten olisi syytä laatia aluksi **kustannustehokkuusanalyysi**, epäolennaisen karsimiseksi sekä riittävän ja hyväksyttävän tiedonkeruun tason määrittämiseksi.

Joillakin opintokäynneillä huomautettiin, että tietosuoja estää tietojen keräämisen mm. silloin, kun opiskelijat eivät enää ole kirjoilla oppilaitoksessa. Joissakin maissa tiedonkeruustrategiat ja tietojen nimettömäksi tekeminen kuitenkin mahdollistavat tietojen keräämisen tavalla, joka ei vaaranna yksilönsuojaa. On esitetty, että **tulisi tunnistaa, mistä tuloksista on tärkeää kerätä keskeisimmät tiedot ammatillisen koulutuksen järjestelmän eri tasojen kehittämistä varten**. Eri tasojen päättäjiä ja tietosuojan asiantuntijoiden on suositeltavaa laatia yhdessä selkeät säännöt kerättävän tiedon **nimettömäksi tekemisestä, kokoamisesta ja käytöstä**.

LIITE 1 LUETTELO HANKKEEN ASiantuntijoista

Maa	Asiantuntija
Alankomaat	Freerk Steendam Jeroen Stok
Belgia (flaaminkielinen yhteisö)	Inge Placklé Thierry Jongen
Espanja	María Eugenia Caldas Amparo Marzal
Irlanti	Fionnbarra O'Murchu Emer Ring Rory O'Sullivan
Islanti	Ragnheiður Bóasdóttir Thordis Olafsdóttir
Itävalta	Dietmar Vollmann Ursula Ortner
Kreikka	Anastasios Asvestas Chrysoula Stergiou
Kypros	Maria Evripidou Kostas Pistos
Latvia	Tatjana Truscelova-Danilova Ilva Berzina
Liettua	Liuda Radzeviciene Egle Zybartiene
Luxemburg	Fernand Sauer Marie-Paule Muller
Malta	Vincent Borg Maria Ciappara
Norja	Liv Frilseth Bjørn Baugstø
Portugali	Luis Capucha Edgar Pereira Pedro Mateira
Puola	Witold Cyron
Ranska	Serge Ebersold Rémy Leblanc
Ruotsi	Marie Törn Eva Valtersson
Saksa	Ulrich Krause Margit Theis-Scholz
Slovenia	Bernarda Kokalj Franciška Al-Mansour
Suomi	Kaija Suorsa-Aarnio Tarja Mänty
Sveitsi	Susanne Aeschbach Myriam Jost-Hurni Rene Stalder

Tanska	Henrik Hedelund Pia Cort
Tšekin tasavalta	Vera Kovaříková Lucie Procházková
Unkari	Katalin Simon
Viro	Meeli Murasov Aile Nõupuu Mari Tikerpuu
Yhdistynyt kuningaskunta (Englanti)	Linda Jordan Sharon Gould
Yhdistynyt kuningaskunta (Pohjois-Irlanti)	Shirley Jones
Yhdistynyt kuningaskunta (Wales)	Stephen Beyer

Neuvonantajaryhmä	Berthold van Leeuwen (Alankomaat) Lucie Bauer (Itävalta) Regina Labiniene (Liettua) Preben Siersbaek (Tanska) Anabel Corral Granados (kehittämiskeskus) Victoria Soriano (kehittämiskeskus) Mary Kyriazopoulou (kehittämiskeskus) Harald Weber (kehittämiskeskus)
Johtavat ulkopuoliset asiantuntijat	Maria Hrabinska (Cedefop) Serge Ebersold (INSHEA)

LIITE 2 LUETTELO PANOKSISTA, RAKENTEISTA JA PROSESSEISTA

Tässä liitteessä luetellaan kaikki opintokäynneillä tunnistetut tekijät. Kohdissa annetut kuvaukset perustuvat yksinomaan opintokäynneillä saatuun tietoon ja asiantuntijoiden näkemyksiin esimerkeistä. Tekijöillä ei viitata teoreettisiin käsitteisiin vaan ne heijastavat yhdessä tai useammassa 26 jäsenmaasta tehtyjä havaintoja. Numeroinnin tarkoituksena on helpottaa tunnistettujen tekijöiden löytymistä tästä raportista. Ammatillisen koulutuksen järjestelmämalliin otetut tekijät on merkitty tähdellä (*).

- 1 *Infrastrukturi on kunnossa (rakennukset, liikenneyhteydet, opetus ja oppimateriaali)*
Koulun tai ammatillisen oppilaitoksen fyysinen ympäristö sekä yritykset, joissa opiskelijat suorittavat työharjoittelujaksot, on sovitettu erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten henkilöiden tarpeisiin, ja heillä on käytössään laadukkaat laitteet ja oppimateriaalit (ajanmukainen tekniikka ja tietotekniikka).
- 2.1 *Rehtorit tai johtajaopettajat ja henkilöstö ovat motivoituneita ja sitoutuneita**
Johtajaopettajat tai rehtorit ja henkilöstö ovat motivoituneita, sitoutuneita, asialleen omistautuneita ja jopa avoimen innostuneita.
- 2.2 *Oppilaitoksella on toimiva johto**
Oppilaitoksen johtaja on tehtävässään tehokas, arvostettu ja kunnioitettu. Johtajuus on jaettu toimivasti.
- 2.3 *Opettajat, tuki- ja muu henkilöstö ovat päteviä**
Henkilöstö on pätevää eli heillä on yliopistotason pätevyys, ammattitutkinto tai kokemusta alalta sekä mahdollisuudet työpaikka- ja jatkokoulutukseen sekä itsensä ja ammattitaitonsa kehittämiseen.
- 2.4 *Opettajilla on erityispedagoginen pätevyys*
Opettajat ovat päteviä erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden ohjaamiseen myös ammattiopinnoissa.
- 2.5 *Koko henkilöstölle – opettajat mukaan lukien – on tarjolla jatkokoulutusta ja – opintoja**
Työpaikka- ja jatkokoulutusmahdollisuuksia on tarjolla opetushenkilöstölle ja tukitehtävissä toimiville sekä opettajille.
- 2.6 *Tiimit ovat monialaisia**
Oppilaitosten monialaisiin tiimeihin kuuluu eri alojen ammattilaisia, kuten opettajia, ohjaajia, sosiaalityöntekijöitä, psykologeja, toimintaterapeutteja ja tukitehtävissä toimivaa henkilöstöä.
- 2.7 *Oppilaita ja opettajia on sopivassa suhteessa**
Pieni luokkakoko edistää oppimista. Opetukseen osallistuu opettajan lisäksi tarvittaessa myös apuhenkilöitä.
- 2.8 *Opiskelijoita ja tukihenkilöstöä on sopivassa suhteessa**
Käytettävissä on riittävästi tukihenkilöstöä eri tehtäviin, esim. avustajia ja hoitohenkilöstöä sekä alan ammattilaisia tukemaan opiskelijoita työharjoittelussa työpaikalla. Tukihenkilöiden käyttöä koordinoidaan oppilaitostasolla.
- 2.9 *Henkilöstöllä on kokemusta työelämästä*
Oppilaitoksen henkilöstöllä on kokemusta työskentelystä yrityksissä, teollisuudessa tms.

2.10 Henkilöstö on pysyvää

Henkilöstön vähäinen vaihtuvuus edistää kestävien verkostojen syntymistä ja hyviä suhteita työnantajiin.

3.1 *Palvelujen ja sidosryhmien kanssa on pysyvät tai sopimusperusteiset kumppanuussuhteet, yhteistyösopimukset ja verkostot**

Kumppanuudet ovat pysyviä tai sopimuksella vahvistettuja (vastakohtana satunnaisille tai muutamasta yksilöstä riippuville suhteille). Yhteistyötä ja verkostoja on sidosryhmien ja palveluntarjoajien kanssa – mukaan lukien työvoimapalvelut, rahoittajat, neuvontakeskukset, nuorisotoimi, paikallisyhteisö, vapaaehtoisjärjestöt jne.

3.2 *Ammatillisten oppilaitosten, ministeriöiden ja (kansallisten tai paikallisten) työnantajien kanssa on yhteistoimintaa/koordinaatiota/kumppanuuksia*

Koordinaatiopalvelut tai -yksikkö koordinoi ministeriötasolla koulujen ja ammatillisten oppilaitosten ministeriön ja työnantajien yhteistyötä (esim. tarjoamalla työvoimaneuvontaa), seuraamalla ja koordinoimalla toimintaa kuntatasolla ja tekemällä oppilaitostasolla yhteistyötä koulutusneuvostojen kanssa esim. käytännön harjoittelussa.

3.3 *Ammatillisten oppilaitosten ja vanhempien välinen vankka yhteistyö, johon myös vanhemmat osallistuvat aktiivisesti, perustuu sovittuihin käytäntöihin**

Vanhempia kannustetaan osallistumaan aktiivisesti lastensa oppimiseen virallisten yhteistyötoimien ja tasavertaisen vuoropuhelun pohjalta niin, että vanhemmilla on sananvaltaa lastensa koulutusympäristöön.

3.4 *Yleisopetuksen ammatillisten oppilaitosten ja erityistä tukea tarvitseville tai vammaisille oppilaille suunnattujen ammatillisten oppilaitosten välillä tehdään yhteistyötä (esim. erityisopettajat opettavat tai tukevat yleisopetuksen opettajia ja oppilaitoksilla on yhteistä toimintaa)*

Erityisammattioppilaitokset ja yleisopetuksen ammatilliset oppilaitokset tekevät yhteistyötä keskenään ja erityistä tukea tarvitseville tai vammaisille suunnattujen koulutusorganisaatioiden kanssa esim. siten, että erityisopettajat opettavat tai tukevat yleisopetuksen opettajia ja päinvastoin.

3.5 *Kansallisella tasolla on yhteistoimintaa ammatillisen koulutuksen palveluiden, tukipalveluiden ja ministeriöiden välillä*

Kansallisen tason linjauksista on laadittu yhteistyö-, kumppanuus- ja palautemenettelyt palveluntarjoajien ja asianosaisten ministeriöiden välillä.

4.1 *Ammatilliseen koulutukseen on tarjolla valmistavia ohjelmia*

Alemmalla toisella asteella on ammatilliseen koulutukseen valmistavia kursseja.

4.2 *Paikallisten yritysten kanssa tehdään yhteistyötä käytännön harjoittelu- ja työpaikkojen saamiseksi valmistuneille**

Ammatillisilla oppilaitoksilla on kiinteää yhteistyötä ja verkostoja paikallisten työnantajien kanssa opiskelijoiden käytännön harjoittelu- ja valmistumisen jälkeisen työpaikan löytämiseksi.

4.3 *Rakenteet ja menettelyt varmistavat, että kurssit, arvioinnit ja opintojen antamat pätevyyydet vastaavat työelämän kulloisiinkin tarpeisiin**

Ammatillista koulutusta tarkastellaan ajoittain sekä sisäisesti (esim. ajankohtaisia työmarkkina-analyyssejä vasten) että ulkoisesti (esim. kansallisten tahojen validoinnit) tuleviin tarpeisiin sopeutumiseksi. Tähän voi kuulua myös työmarkkinajärjestöjen

edustajien osallistuminen oppilaitosten toiminnan eri puoliin (esim. tutkintoihin tai oppilaitosten hallitukseen).

- 4.4 *Henkilöstöä (esim. työvalmentajat ja opinto-ohjaajat) ja resursseja on jatkuvasti tarjolla opinnoista työelämään siirryttäessä**
Erityistä tukea tarvitseville tai vammaisille avoimille työmarkkinoille pyrkiville opiskelijoille on jatkuvasti tarjolla virallisia työvalmennuskursseja, opinto-ohjausta ja tukipalveluja, mm. jälkihoitoa ja valmistelevia tukitoimia ensimmäisen työpaikan saamiseksi.
- 4.5 *Työnantajille on tarjolla taloudellista hyvitystä korvaamaan erityistä tukea tarvitsevan tai vammaisen työntekijän alentunutta työpanosta niin pitkään kuin tarpeen*
Taloudellista hyvitystä on pysyvästi saatavana esimerkiksi kansallisena tai paikallisena palkkatukena.
- 4.6 *Urautumisen ehkäisemiseksi opiskelijoita ohjataan erityisjärjestelyillä (ainakin tilapäisesti) yleisopetuksen piiriin*
Jotta opiskelijat eivät urautuisi yhteen ainoaan koulutusmahdollisuuteen erityistä tukea tarvitsevia tai vammaisia opiskelijoita ohjataan tietyissä pisteissä erityisjärjestelyillä yleisopetuksen piiriin (esim. työvoimatoimisto arvioi valmiudet oppisopimuskoulutukseen tai tarpeen ammattikoulutukseen valmistavalle kurssille).
- 5.1 *Inklusiiviselle toisen asteen tai ylemmän toisen asteen koulutukselle on lainsäädännöllinen kansallinen tai valtiollinen puitekehys**
Inklusiiviselle toisen asteen tai ylemmän toisen asteen koulutukselle on virallinen kansallinen tai valtiollinen puitekehys, joka sisältää inklusiivisen koulutuksen kansalliset tavoitteet, opetustarjonnan erityistä tukea tarvitseville tai vammaisille opiskelijoille, vastuiden hajauttamisen (alueelliselle ja paikalliselle tasolle), opiskelijalähtöiset toimintatavat ja koko maan kattavat mahdollisuudet joustoihin erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten ja erilaisten opiskelijoiden kohdalla.
- 5.2 *Koulutusjärjestelmä ottaa huomioon myös niiden erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden oikeudet, jotka eivät pysty seuraamaan ylemmän toisen asteen yleisopetusta tai ammatillista koulutusta (Kaikkien koulun periaatteet on huomioitu lainsäädännössä)*
Kaikkien koulun periaatteisiin perustuvat linjaukset takaavat myös niille erityistä tukea tarvitseville tai vammaisille opiskelijoille, jotka eivät pysty seuraamaan ylemmän toisen asteen yleisopetusta tai ammatillista koulutusta, oikeuden räätälöityyn tai erityisopetukseen ylemmällä toisella asteella tai ammatillisessa koulutuksessa.
- 5.3 *Vammaislainsäädännöllä varmistetaan kansalaisoikeudet ja niitä koskevien vastuiden hajauttamisen alueelliselle ja paikalliselle tasolle tavalla, joka mahdollistaa uudet avaukset ja yhteistyön ammatillisen koulutuksen toimijoiden kesken*
Vammaislainsäädäntö, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussäädökset takaavat kansalaisoikeudet (koskien työtä, koulutusta, esteettömyyttä ja saavutettavuutta, ihmisoikeuksia jne.) ja niitä koskevien vastuiden hajauttamisen alueelliselle ja paikalliselle tasolle tavalla, joka mahdollistaa uudet avaukset ja yhteistyön ammatillisen koulutuksen toimijoiden kesken.
- 5.4 *Erityistä tukea tarvitsevat tai vammaiset henkilöt on otettu huomioon työlainsäädännössä (direktiivit ja kansallinen strategia), jossa painotetaan erityistä tukea tarvitsevien ja vammaisten henkilöiden osallistumista työmarkkinoille tukitoimilla, asianosaisten yhteistyöllä ja aktiivisilla paikallista työllistymistä tukevilla linjauksilla*

Linjauksissa painotetaan erityistä tukea tarvitsevien tai vammaisten opiskelijoiden inklusiota avoimille työmarkkinoille etenkin lisätukea ja aktiivisia paikallistason työllisyyttä edistävillä linjauksilla, edistetään ammatillisen koulutuksen ja käytännön harjoittelun yhdistämistä ja opintojen jälkeisen työllistymisen tukea.

5.5 *Lainsäädännössä on otettu huomioon (erityistä tukea tarvitseville tai vammaisille opiskelijoille opetusta tarjoavien) oppilaitosten tuki ja opiskelijoille ja heidän vanhemmilleen suunnattu tuki**

Linjaukset edellyttävät riittävää tukea (esim. lisärahoitusta, enemmän henkilöstöä oppilasmäärään nähden, monialaisia tiimejä, sovitettua oppimateriaalia, kouluavustajia, verohelpotuksia, tukipalveluja jne.) erityistä tukea tarvitseville tai vammaisille opiskelijoille koulutusta antaville oppilaitoksille, opiskelijoille ja heidän vanhemmilleen.

5.6 *Lainsäädännössä ammatillisille oppilaitoksille annetaan mahdollisuus tarjota erilaisia oppisopimuskoulutuksen opetussuunnitelmia, jotka johtavat eri tasojen tutkintoihin**

Linjausten joustot mahdollistavat yksilöllisiin tarpeisiin vastaavien opetussuunnitelmien ja eri koulutustasojen ammatillisten koulutusohjelmien tarjoamisen. Näihin mahdollisuuksiin kuuluvat myös pidennetty tai karsittu oppisopimuskoulutus ja muokatut ammatilliset koulutusohjelmat.

6.1 *Aidosti sitoutunut, huolehtiva ja yhteisöllinen ilmapiiri edistää tasavertaisten mahdollisuuksien toteutumista**

Henkilöstö uskoo opiskelijoiden kykyihin ja näkee mahdollisuuksia eikä haasteita. Tavoitteena on antaa opiskelijoille lisää varmuutta ja itseluottamusta. Opiskelijat valtaistetaan, jotta heidän omanarvontuntonsa kohenisi ja he kasvaisivat henkisesti.

6.2 *Monialaisten tiimien ja koordinoitun tiimityön myönteistä vaikutusta vaalitaan**

Monialaisten tiimien jäsenillä on selkeät tehtävät (opettajat, fysioterapeutit, opinto-ohjaajat, puheopettajat, kouluttajat, uraneuvojat jne.) ja tiimit toimivat tiiviisti yhdessä (vertaisvalmennus, epämuodolliset keskustelut, yhteistoiminnallinen ongelmanratkaisu jne.) ja tekevät yhteistyötä muiden palvelujen kanssa.

6.3 *Jatkokoulutusmahdollisuuksilla ja henkilöstökoulutuksella varmistetaan koulutuksen laadukkuus**

Ammatillisen koulutuksen opettajille ja tukihenkilöstölle tarjotaan jatkuvasti työpaikkakoulutusta ammatilliseen kehittymiseen, vertaisopetuksena, seminaareina erityisen tuen tarpeesta ja eri aiheista jne.

6.4 *Opetusmenetelmiä ja tekniikoita sovelletaan oppilaitoksissa ja yrityksissä**

Opettajat tai kouluttajat voivat sovittaa käyttämänsä opetusmenetelmät työnantajien tarpeisiin ja heillä on riittävästi resursseja omien uusien ideoittensa toteuttamiseen ja tukeen.

6.5 *Henkilöstö pitää yhteyttä yrityksiin käytännön harjoittelujen ja työpaikkojen tiimoilta*

Henkilöstö luo suhteita ja verkostoituu paikallisten työnantajien kanssa harjoittelupaikkojen ja työllistymismahdollisuuksien löytämiseksi.

6.6 *Opetushenkilöstö saa opiskelijoiden tarpeita vastaavaa tukea**

Opetushenkilöstö saa riittävästi menetelmätukea, teknistä ja henkistä tukea opetussuunnitelmien ja oppimateriaalien muokkaamiseen erityistä tukea tarvitseville tai vammaisille opiskelijoille.

7.1 *Teoreettiset ja tiedolliset aineet ja käytännön harjoittelu ovat tasapainossa**

Ammatillisissa koulutusohjelmissa on sopiva tasapaino teoreettisten ja tiedollisten aineiden ja käytännön harjoittelun tai tekemällä oppimisen välillä.

- 7.2 *Koulutuksessa keskitytään käytäntöön ja aitoihin tilanteisiin, joihin kuuluu myös teoria-aineksia**
Pääpaino on tekemällä oppimisella tai työssäoppimisella (pelkkään teoriaan verrattuna) siten, että keskeiset oppiaineet on sisällytetty työprojekteihin.
- 7.3 *Opiskelijakeskeisyydestä on huolehdittu**
Opetusmenetelmät ja oppimateriaalit on sovitettu opiskelijakeskeisiksi ja opetussuunnitelmat, arviointimenetelmät ja tavoitteet on sovitettu yksilöllisiin tarpeisiin.
- 7.4 *Koulutuksessa, oppimisessa, harjoittelussa ja siirtymävaiheessa on yksilölliset suunnitelmat**
Opiskelijoille laaditaan yksilöllinen opetussuunnitelma, yksilöllinen koulutus-/oppimis-/harjoittelusuunnitelma jne.
- 7.5 *Sosiaalisten taitojen ja hyvinvoinnin kehittämiseen panostetaan**
Sosiaalisten taitojen ja hyvinvoinnin, mm. yksilötaitojen, sosiaalisten taitojen, kansalaisoikeuksien ja -velvollisuuksien sekä arkielämän taitoihin kiinnitetään riittävästi huomiota.
- 7.6 *Opetuksessa sovelletaan luovia menetelmiä ja lähestymistapoja**
Opetuksessa käytetään luovia opetusmenetelmiä ja lähestymistapoja, esim. vertaisoppimista, roolitehtäviä, tosielämän tehtäviä, pelinomaisia tehtäviä (esimerkiksi matematiikassa).
- 7.7 *Ammatillisessa koulutuksessa varmistetaan tasolta toiselle siirtymisen joustavuus**
Ammatillisen koulutuksen kurssissa ja koulutusmahdollisuuksissa on joustoa, jonka ansiosta opiskelijat voivat aloittaa alempaan tutkintoon tähtäävässä ohjelmassa ja edetä ylemmän tason ohjelmaan opintojensa aikana tai valmistumisen jälkeen.
- 7.8 *Tuen määrää työharjoittelussa tai tuetussa työllistymisessä vähennetään asteittain**
Opiskelijat saavat henkilöstöltä (opettajat, kouluttajat, avustajat, työvalmentajat, mentorit jne.) tukea tai apua sekä käytännön harjoittelussa yrityksissä että valmistumisen jälkeen. Palkkatyötä saaneet nuoret saavat työvalmentajilta tai avustajilta tukea, jonka määrää vähennetään vähitellen.
- 7.9 *Opiskelijoita ja työnantajia tuetaan opiskelijan siirtyessä avoimille työmarkkinoille**
Opinto-ohjaajat tarjoavat tietoa ja opastavat opiskelijoita työnsaantimahdollisuuksista, auttavat yhteyksissä työnantajiin ja työhakemusten laatimisessa, tarjoavat tietoa ja tukea työnantajille ja lisätukea opiskelijoille jne.
- 7.10 *Seurannalla pyritään tukemaan opiskelijoiden pysyvää työllistymistä yrityksissä**
Jälkiseurannalla pyritään vastaamaan sekä opiskelijoiden että työnantajien tarpeisiin tavoitteena saada opiskelija löytämään pysyvä työsuhte.
- 7.11 *Ammatilliseen koulutukseen (kursseihin, opetusohjelmiin ja työharjoitteluun) sisältyy todellista työtä oikeiden asiakkaiden kanssa*
Ammatillisessa koulutusohjelmassa tehdään työtä oikeiden asiakkaiden toimeksiannoista.
- 7.12 *Koulutuksessa keskitytään opiskelijoiden kykyihin**
Erityistä tukea tarvitsevat tai vammaiset opiskelijat valtaistetaan keskittymällä heidän kykyihinsä, siihen, mitä he OSAAVAT, eikä siihen, mitä he EIVÄT osaa. Sekä opiskelijat että opettajat uskovat lujasti opiskelijoiden vahvuuksiin ja mahdollisuuksiin, mikä parantaa opiskelijoiden omanarvontuntoa ja itseluottamusta.

- 8.1 *Ammatillisen koulutuksen puitteissa työskennellään ja toimitaan yhdessä ja verkostoidutaan avoimen yhteistyön hengessä**
Paikallistason toimijat ovat verkottuneet ja tekevät yhteistyötä. Verkostoon kuuluvat kunta, työvoimatoimisto, tukipalvelut, kauppakamarit, kansalaisjärjestöt, ammattiliitot jne.
- 8.2 *Vanhempien kanssa on tasavertaista tiedonvaihtoa ja yhteistyötä**
Yhteydet vanhempiin ovat hyvät ja vanhemmat ovat mukana yhdenvertaisina kumppaneina.
- 8.3 *Sidosryhmiin, opiskelijoihin ja opettajiin suhtaudutaan myönteisesti**
Työnantajilla on myönteisiä kokemuksia harjoittelijoista ja erityistä tukea tarvitsevista tai vammaisista työntekijöistä, vanhemmilla on myönteisiä kokemuksia ammatillisesta oppilaitoksesta ja työnantajista, opiskelijat ovat tyytyväisiä saamaansa tukeen ja tietävät saavansa sitä aina tarvittaessa, ja rahoittajat kokevat saavansa sijoituksilleen vastinetta.
- 8.4 *Oppilaitosten ja paikallisten työnantajien tai yritysten välisiä suhteita lujitetaan luottamukseen ja hyvin kokemuksiin pohjautuvalla työharjoittelu- ja työpaikkayhteistyöllä**
Kun yhteydet ovat pitkäaikaisia, vakaita ja lujittuneita, useammat opiskelijat saavat töitä yrityksestä, jossa he ovat suorittaneet harjoittelujaksonsa, koska yritykset luottavat kokemustensa perusteella siihen, että saavat tarvittaessa tukea.
- 9.1 *Opiskelijoille on laadittu omat pätevyystasot*
Tarjolla on erilaisia ammatillisia koulutusohjelmia ja pätevyyskatsauksia, joiden tavoitteena ovat eri taidot ja osaaminen yksilöllisten tavoitteiden mukaan.
- 9.2 *Opitut taidot ja saavutukset kirjataan esim. portfolioon tai todistukseen**
Saavutetuista taidoista ja saavutuksista pidetään kirjaa sekä tarvittaessa myös työpaikalla tarvittua tuesta.
- 9.3 *Erytystä tukea tarvitseville ja muille opiskelijoille myönnetään sama pätevyys*
Opiskelijat saavat vastaavan koulutuksen ja saavutettu pätevyys on sama riippumatta opintojen pidemmästä kestosta tai annetusta tuesta.
- 9.4 *Virallisten todistusten lisäksi opiskelijat saavat muita todistuksia työtehtävistä ja elämänhallinnasta*
Opiskelijat voivat saada paikallisten työnantajien tuella ja tunnustamia erilaisia todistuksia taidoistaan.
- 9.5 *Opiskelijat noudattavat yksilöllisesti laadittuja opetussuunnitelmia**
Opiskelijoille voidaan joustavasti laatia yksilölliset opetussuunnitelmat.
- 9.6 *Käänteinen inkluusio*
Erytystä tukea ja palveluita sekä erityisopetuskeskusten palveluita on saatavana myös muille opiskelijoille.
- 9.7 *Tarpeisiin perustuva tarjonta diagnoosipohjaisen lähestymistavan sijasta*
Erytisen tuen tarve on määritetty joustavasti ja avoimesti ja opetustarjonta perustuu tarpeisiin (millä pyritään välttämään opintojen keskeyttämistä).
- 9.8 *Vahvuuksiin pohjautuva yhteistyö yleisopetuksen ja erityisopetuksen välillä*
Erityisoppilaitokset ja yleisopetuksen oppilaitokset toimivat yhdessä ja tukevat toinen toistaan tavoitteena vähentää opintojen keskeyttämistä.

- 9.9 *Opiskelijoille tarjotaan eri oppimispolkuja ja vaihtoehtoja syventää (horisontaaliset polut) tai laajentaa (vertikaalinen polku) opintojaan*
Opiskelijat voivat suorittaa ylemmän pätevyyden tai parantaa arvosanojaan, vaihtaa toiseen koulutusohjelmaan tai ammattiin ja suorittaa akateemisen tai ammattitutkinnon noudattaen muokattua opinto-ohjelmaa.
- 9.10 *Koulutuksen keskeyttämistä ehkäistään**
Oppilaitos ehkäisee koulustoitimien avulla opintojen keskeyttämistä kiinteässä yhteistyössä paikallisen sosiaalitoimen kanssa ja kehittää toimia, joilla pudokkaat voivat löytää vaihtoehtoja.
- 9.11 *Kaikki osalliset sitoutetaan laadunvarmistukseen ja jatkuvaan parantamiseen**
Ammatillisen koulutuksen laatua ja opiskelijoiden valmentautumista aitoon työelämään edistetään ohjelmilla ja laadunvarmistuksella.
- 9.12 *Varmistetaan, että opiskelijat, heidän perheensä ja muut asianosaiset ovat tietoisia ja ymmärtävät, mitä oppimismahdollisuuksia on tarjolla*
Oppimismahdollisuuksia esitellään ja tietoa levitetään tehokkaasti esim. helppotajuisilla tiedotteilla työvoimaportaalien nettilinkeistä, mistä saa tietoa eri mahdollisuuksista ja opintojen kannalta tärkeistä päivämääristä.
- 9.13 *Varmistetaan, että oppilaitokset noudattavat selkeitä inkluusiomenettelyjä*
Tasavertaisuus on olennainen osa käytäntöä ja oppilaitostason inkluusiolinjauksiin, inkluusion toteutukseen ja edistymisen seurantaan perustuvaa opettajan ja opiskelijan suhdetta.
- 9.14 *Opiskelijoille tarjotaan riskitön mahdollisuus palata oppilaitokseen*
Opiskelijat voivat palata työelämästä ammatilliseen oppilaitokseen, jos työelämävalmiudet eivät vielä riitä.
- 9.15 *Linjauksia toteutetaan yhtäläisesti kaikissa oppilaitoksissa*
Kansallisia ammatillisen koulutuksen linjauksia toteutetaan kaikissa oppilaitoksissa.
- 9.16 *Ammatillisten koulutusohjelmien rakennetta ja kestoa voidaan tarvittaessa muokata**
Ammatillinen koulutus on joustavaa ja sen rakenteita ja kestoa voidaan muokata vastaamaan opiskelijoiden tarpeita esimerkiksi lisäämällä opintojen tai harjoittelun tai valmistavien opintojen kestoa ja painottamalla käytäntöä enemmän kuin teoriaa.
- 9.17 *Opiskelijat arvioidaan ennen opintojen aloittamista ammatillisen koulutusohjelman räätälöimiseksi yksilölliseksi**
Opiskelijat arvioidaan ennen ammatillisten opintojen aloittamista, jotta valittu koulutusohjelma vastaa opiskelijan kykyjä ja toiveita mahdollisimman hyvin.
- 9.18 *Ohjatun työharjoittelun suorittaminen riittävän varhain ennen opintojen päättymistä on pakollinen kaikille opiskelijoille**
Kaikkien opiskelijoiden on osallistuttava työelämän tutustumisjaksoon, lyhyeen käytännön harjoitteluun avoimilla markkinoilla, pitkäkestoiseen (esim. 6 kk:n) käytännön harjoitteluun osaamisen varmistamiseksi ja työnantajayhteyksien luomiseksi.

LIITE 3 TIIVISTELMÄ NELJÄN ERI MALLIN TEKIJÖISTÄ

Tekijä	Liittyy ammatillisten oppilaitosten johtamisen toimintamalliin	Liittyy ammatillisen koulutuksen toimintamalliin	Liittyy oppimisen toimintamalliin	Liittyy työmarkkinoiden toimintamalliin
2.1	X		X	
2.2	X			
2.3	X		X	X
2.5	X			
2.6	X		X	
2.7	X	X	X	
2.8	X	X	X	X
3.1				X
3.3			X	X
4.2			X	X
4.3			X	X
4.4	X	X	X	X
5.1	X	X		
5.5	X	X	X	
5.6	X	X	X	X
6.1		X	X	
6.2	X	X		
6.3	X			
6.4		X	X	X
6.6	X	X	X	
7.1		X	X	X
7.2		X	X	X
7.3	X	X	X	
7.4	X	X	X	X
7.5		X	X	X
7.6		X		
7.7	X	X	X	
7.8		X	X	X
7.9	X	X	X	X
7.10		X	X	X
7.12		X	X	
8.1				X
8.2			X	
8.3		X		
8.4				X
9.2	X		X	X
9.5	X	X		
9.9	X		X	
9.10		X	X	
9.11	X			
9.16	X		X	
9.17	X		X	
9.18		X	X	X
A.		X	X	
B.	X	X	X	X
C.				X
D.			X	X
E.		X	X	
F.	X	X	X	X

FI

Sihteeristö:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brysselin toimisto:

Avenue Palmerston 3
BE-1000
Brussels
Belgium
Tel: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

